Natuurvereniging Mark en Leij

Mark & Leij Nieuwsbrief

JAARGANG 5, NUMMER 18 JUNI 2001

Jaar van de Vrijwilligers

Mark en Leij uitverkoren voor expertmeeting!

Half februari werd de Brabantse Milieu Federatie benaderd door het Projectbureau IJV van de Provincie met de vraag om na te denken over een activiteit in het kader van het Internationaal Jaar van de Natuurvrijwilligers, waarbij het werk van natuurvrijwilligers in de schijnwerpers komt te staan.

Al brainstormend met collega's van Brabants Landschap en het Provinciaal Consulentschap van het IVN kwamen we op het idee om een zogenaamde expertmeeting te houden waarbij samenwerking bij een natuurproject centraal stond. Deze expertmeeting moet voor de deelnemers ook leerzaam zijn. We constateerden dat natuurvrijwilligers enthuousiaste ideeën leveren voor natuurprojecten, maar vaak schort het aan geld voor de uitvoering ervan. Cofinanciering van natuurprojecten, bijvoorbeeld door bedrijfsleven en banken, is meestal een belangrijke voorwaarde voor uitvoering. Ook scholen kun je bij projecten betrekken, bijvoorbeeld door ze een natuurterrein of ecologische verbindingszone te laten 'adopteren'.
Vervolgens was de vraag of voor een dergelijke expertmeeting wel voldoende expertise te vinden was op het gebied van samenwerking bij natuurprojecten. En dan gaat het niet alleen om samenwerking tussen natuur- en milieugroepen onderling, maar juist ook om samenwerking met verschillende andere partijen.

Natuuragenda

juli
Geen activiteiten

augustus
19 en 20 **Jeugdkamp**
31, vr **vrijwilligersdag**

september
2, zo 9h **wandeling Chaam**
6, do 20h **Groen café**
9, zo 9h **wandeling Baarle**
16, zo 9h **excursie naar polder Malta**
22, za 13:45 **Jeugdgroep**

oktober
4, do 20h **Groen café**
7, zo 9h **wandeling Chaam**
14, zo 9h **wandeling Baarle**
26, vr 20h **jaarvergadering**

De BMF weet dat Mark en Leij als Mark en Leij expert is op het gebied van coproducties in natuurontwikkeling en -beheer.
De natuurvereniging heeft 'mee anderen' veel bereikt voor de natuur in haar werkgebied door een enthousiaste manier van samenwerken met andere partijen. Niet alleen ideeën en planontwikkeling werden gezamenlijk met andere partijen opgepakt, ook bij de uitvoering werd samengewerkt. Mark en Leij vervult op dit gebied een voorbeeldfunctie waar anderen wat van kunnen leren. Dat is de belangrijkste reden waarom de Brabantse Milieu Federatie Mark en Leij heeft gevraagd de expertmeeting hierover te organiseren in het kader van het Internationaal Jaar van de Vrijwilligers (IJV). De expertmeeting krijgt de veelzeggende titel "Mee Anderen", Natuurontwikkeling in coproductie.

In coproductie met ZLTO, Waterschap Mark en Weerijs, gemeente Alphen-Chaam, VVV, Dienst Landelijk Gebied, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer Landinrichtingscommissie Baarle-Nassau en de Brabantse Milieu Federatie hebben de gedreven leden van Mark en Leij verschillende natuurprojecten gerealiseerd zoals ‘t Broek, de Bleeke Heide, plan Overbeek, het grensoverschrijdende plan Eindegoor, educatief reservaat Kerkdreef en het project nestgelegenheid.

Samenwerking tussen een natuur–vereniging en zoveel verschillende partijen bij de ontwikkeling en het beheer van natuurgebieden is uniek. Maar weinig groepen zijn van idee tot uitvoering betrokken bij natuurprojecten.
De BMF is blij dat Mark en Leij met deze expertmeeting wil laten zien wat het effect van een coproductie met andere partijen kan zijn bij natuurontwikkelingsprojecten.

Hetty Gerringa, BMF

Vrijwilligers zijn onmisbaar

2001 is het internationaal jaar van de vrijwilligers. We schenken daar als provincie veel aandacht aan. In deze editie richten we ons op de mensen die als vrijwilliger actief zijn op natuur- en milieugebied. Allereerst wil ik hen op deze plek bedanken voor hun geweldige inzet.

Vrijwilligers in natuur en milieu zijn op verschillende terreinen actief. Sommigen met de zaag in de hand om bijvoorbeeld wilgen te knotten of houtwallen te onderhouden, anderen met een scherpe pen om de overheid kritisch te volgen. Deze mensen zijn voor ons, net als alle andere vrijwilligers, onmisbaar. Zij helpen het waardevolle Brabantse landschap in stand te houden. Denk maar eens aan de natuurvrijwilligers die de broedstand in onze provincie beschermen door nestbeschermers te plaatsen. Of zij die de rijke biodiversiteit in kaart brengen door inventarisatie van soorten. En de vrijwilligers die in de weer zijn om poelen te graven voor kikkers en salamanders. Niet te vergeten de gidsen die natuurwandelingen begeleiden en voorlichting geven over de natuur.

Op deze plaats wil ik ook de vrijwilligers noemen die het overheidsbeleid kritisch volgen en de overheid aanspreken over, in hun ogen, onterechte ingrepen in het landschap. Een waakhondfunctie in een periode van economische voorspoed waar uitbreidingsplannen elkaar in hoog tempo opvolgen. Wat ik in hen waardeer is dat ze ook meedenken over oplossingen. Bijvoorbeeld bij het opstellen van landschapsbeleidsplannen, maar ook bij het ambitieuze plan voor de Reconstructie van de Zandgronden.

In dit Internationaal Jaar van Vrijwilligers willen wij alle vrijwilligersorganisaties met provinciale activiteiten extra ondersteunen en hen de mogelijkheid bieden om kennis uit te wisselen. We willen daarmee ook de mensen die nog niet actief zijn als vrijwilliger, stimuleren om op een mooie winterdag mee te helpen een boom te knotten of een keer met de gemeente mee te denken over de plannen voor het buitengebied. Als we dat bereiken, zijn we op de goede weg.

Lambert Verheijen
Gedeputeerde Natuur en Milieu
Provincie Noord Brabant

“Mee Anderen”

Een leerzame, informatieve en feestelijke activiteit voor Vrijwilligers in Natuur en Milieu

Datum: 31 augustus 2001
Plaats: Hotel Bellevue, Dorpsstraat 27, Chaam
Tijd: van 15:30 uur tot ongeveer 20:00 uur
Toegang: gratis

Thema: "Mee anderen”, Natuurontwikkeling in Coproductie

Organisatie:
Natuurvereniging Mark en Leij,
het Noordbrabants Landschap,
Provinciaal consulentschap Natuur en Milieu Educatie,
Brabantse Milieufederatie,
Projectbureau Internationaal jaar van Vrijwilligers 2001

Samen met de BMF, het Brabants Landschap en de IVN is een inspirerend voorbeeld voor vrijwilligers in deze sector gezocht en gevonden. Natuurvereniging Mark en Leij is een zeer levendige hard groeiende vereniging met bijna 600 leden. Bovendien is hun jeugdafdeling van 50 jeugdleden buitengewoon actief. Hun succesformule bij natuurontwikkeling is coproductie. Zij zijn er in geslaagd om met verschillende partijen samen te werken aan de realisering van onder andere het weidevogelreservaat "De Bleeke Heide", het beekdalreservaat "het Broek", het grensoverschrijdend reservaat "Eindegoor" en een aantal ecologische verbindingszones in hun werkgebied. Samen met de gemeente geven ze invulling aan het landschapsplan en ze beheren zelfs een eigen educatief reservaat.
Natuurvereniging Mark en Leij doet dat allemaal "mee anderen". Die anderen zijn: Gemeente Alphen-Chaam, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de Brabantse Milieufederatie, Dienst landelijk Gebied, de Landinrichtingscommissie "Baarle-Nassau", Waterschap Mark en Weerijs, de plaatselijke VVV en ZLTO.

Natuurvereniging Mark en Leij is vol enthousiasme aan het werk gegaan om, in samenwerking met projectteam IJV, een aantrekkelijk programma in elkaar te zetten:

15.00 uur: Zaal open
15.30 uur: Opening en welkomstwoord
15.40 uur: "Mee anderen: Natuurontwikkeling in Coproductie", een inleiding van Johan Schaerlaeckens, voorzitter van Natuurvereniging Mark en Leij
16.00 uur cabaretesk intermezzo door het Chaams Cabaret
16.10 Veldbezoek: Per paardentram naar "De Bleeke Heide"
18.00 uur Cabaret:
18.10 uur Forumgesprek onder leiding van Lisette de Jong, achter de tafel vertegenwoordigers van de coproducenten.
19.00 uur Een reactie van gedeputeerde Lambert Verheijen, die vervolgens het buffet zal openen.
19.30 uur Cabaret en afsluiting

Mark en Leij nodigt hierbij haar leden uit voor dit bijzondere gebeuren. Omdat het aantal plaatsen zeer beperkt is, dient u zich in ieder geval aan te melden vóór 20 juli bij een van de volgende personen:

Mw. Ine Geerts-Hoogkamer,	0161-491480	dhr. Johan Schaerlaeckens,	0161-492046
Mw. Elly Cornelissen,	0161-492390	dhr. Frank Degenaar,	0161-491478

Overleg met gemeente Alphen-Chaam

Op 13 maart vond er bestuurlijk overleg plaats tussen de gemeente Alphen-Chaam en Mark en Leij. Deze keer waren wij gastheer en vond het overleg plaats in zaal Bellevue. Van de gemeente Alphen-Chaam waren aanwezig wethouder Ton Huijben, hoofd sector grondgebiedzaken Theo Schneijdenberg en groenambtenaar Frans van Zijderveld. Mark en Leij werd vertegenwoordigd door Henk Cornelissen, Frank Degenaar, Fred Froger, John van Raak, Jeroen Stoutjesdijk, Sonja Vrijenhoek en Johan Schaerlaeckens.

Handhaving
Handhaving blijkt een moeilijke zaak. De gemeente doet haar best, maar het lik-op-stuk-beleid werkt vaak niet omdat het kwaad al is gebeurd. De lange procedures kosten ontzettend veel tijd. Daardoor zijn getroffen maatregelen en sancties door de gemeente vaak niet zichtbaar in het buitengebied zodat een illegale activiteit gewoon kan doorgaan tot het einde van de procedure. Er zijn momenteel twee handhavers buiten werkzaam, een voor milieu en een voor bouwzaken. Toch is er nog te weinig mankracht. Omdat de gemeente handhaving belangrijk vindt, is er nu noodgedwongen extra mankracht ingehuurd. Er lopen momenteel 50-60 zaken en de dossiers worden steeds dikker.

Zandpaden- en bermbeheer
Het concept bermbeheerplan is gereed. Dit plan is opgesteld op basis van inventarisaties van het Brabants Landschap en Mark en Leij. Aanvullend zal Sonja Vrijenhoek een stage-opdracht doen en voorstellen doen voor waardevolle locaties. Het bermbeheerplan zal integraal worden gekoppeld aan het zandpadenbeheer en het bermslotenbeheer. Op het moment dat deze plannen in concept gereed zijn zal afstemming en overleg met belangengroepen (Mark en Leij, ZLTO, Waterschap Mark en Weerijs) plaatsvinden.
Voor de zomervakantie wordt ook het Natuur- en landschapsbeleidsplan besproken met belangengroepen en uiteindelijk ingebracht in de gemeenteraad.

Structuurvisie Plus
De gemeente geeft aan dat er ambtelijk lof is vanuit de provincie. De inspectie geeft echter aan dat de visie te open is en op onderdelen concreter moet worden (bijvoorbeeld ontwikkelzones, gebruik vrijkomende bedrijfsgebouwen, ontwikkelgebieden landbouw e.d.).
Het wonen wordt steeds meer beperkt, onder andere door vermindering van nieuwbouw.
Water wordt steeds belangrijker als ordenend principe.
In de procedure is het inspraakverslag gereed. In juni/augustus wordt het voorgelegd aan de Gemeenteraad. De plannen worden vooral gebruikt voor de Reconstructie, Ruimte voor recreatie, Bestemmingsplan Buitengebied en Streekplan.
Wethouder Huijben benadrukt dat het hele proces vooral een bewustwording is van de aanwezige kwaliteiten en echt een plan van de streek is.

Ruimte voor recreatie
Recron heeft *f* 160.000,-- beschikbaar gesteld voor een ontwikkelplan binnen de Ecologische en Groene Hoofdstructuur. In de eerste bijeenkomst is het project toegelicht en hebben de aanwezigen hun eerste reacties kunnen geven op het initiatief. In de tweede en derde bijeenkomst is gesproken over de nulsituatie. Tijdens deze studie moet duidelijk worden of er ruimte is voor recreatie. Voor de gemeente moet er duidelijk sprake zijn van een win-win situatie.

Op enkele vragen van Mark en Leij antwoordt wethouder Huijben dat functies duurzaam weggezet moeten worden waarbij het mogelijk is dat functies verschoven worden van bijv. recreatie naar natuur of van landbouw naar recreatie (nabij Flaasbloem). In recreatieve zin moet gestreefd worden naar kwalitatieve verbetering. Dit houdt dus in hetzelfde aantal eenheden in een betere omgeving. De wethouder benadrukt dat de pilot maar moet uitwijzen of het project wel reëel is. De provincie wil een voorbeeldproject, laat het maar gebeuren.

Reconstructie
Wethouder Huijben meldt dat het Koepelplan gereed is. De Reconstructiecommissie is geïnstalleerd. Er zijn drie klankbordgroepen. Een ervan omvat de gemeentes Alphen-Chaam en Baarle-Nassau. Het grote werk zal in deze klankbordgroepen gebeuren, een gevoelige en zware taak. Binnen de gemeentelijke organisatie is een werkgroepje voor de Reconstructie georganiseerd.

gemeente
Alphen Chaam

Plan Overbeek
Frans van Zijderveld geeft een toelichting. Waterschap Mark en Weerijs heeft extra tijd gestoken in het waterverhaal. Binnen enkele maanden zal het inrichtingsplan klaar zijn. Vervolgens vindt overleg plaats in de oorspronkelijke werkgroep met vertegenwoordigers van ZLTO en Mark en Leij. Uiteindelijk wordt een voorstel bij de Landinrichtingscommissie "Baarle-Nassau" ingediend.
In dit verband geeft Theo Schneijdenberg nog een toelichting op het toekomstige woongebied "d'n Brabander". Er komt een 50 meter brede ecologische verbindingszone langs de beek. De volgende 100 meter wordt een zone waarin wonen en groen samen gaan. Dit vormt zo een buffer tussen het woongebied net achter de Baarleseweg en de reservaatstrook. Afstemming tussen de plannen van Plan Overbeek en de EHS- en bufferstrook is gewenst.

Pad zuidzijde Bleeke Heide
Door B&W is een positief besluit genomen voor het afsluiten van dit pad voor niet-bestemmingsverkeer. Na publicatie kan de proef van één jaar starten. Staatsbosbeheer heeft de bordjes besteld, maar deze zijn nog niet geleverd en geplaatst. De wethouder wil zeker in deze proefperiode handhaving, ook in het weekend. Boswachter Edwin van Meel heeft de betreffende agrariërs mondeling benaderd. Bijna allen reageerden positief. Ook zij zijn immers gebaat bij toename van de rust en afname van crossers.

Beheer 't Zand
De inventarisaties voor het nieuwe bosbeheerplan zijn in volle gang. Komende weken wordt het conceptbeheerplan geschreven. In de tweede helft van 2001 volgt de behandeling in de gemeenteraad.
Mark en Leij wil in een volgende vergadering verder praten over de historische stuifwal. Een beschermde status kan verdere aftakeling voorkomen. De stuifwal is deels eigendom van Staatsbosbeheer, particulieren en de gemeente Alphen-Chaam. Frans van Zijderveld meldt dat deze stuifwal, maar ook andere stuifduinen, in het beheerplan worden besproken. Hierdoor kan er aanleiding zijn voor een intensieve benadering.

Bels Lijntje
Medewerkers van de buitendienst zijn volop bezig met het onderhoud volgens het vastgestelde beheerplan (actualisatie oorspronkelijke beheerplan uit 1991). Volgend najaar wordt het gedeelte Alphen-Riel onder handen genomen.
Het resultaat zal een gevarieerd struweel zijn, met open en besloten plekken en een brede ruige berm aan weerszijden van het fietspad.

Samen voor groen
Het krediet voor Samen voor Groen in het kader van de Ruilverkaveling Baarle-Nassau komt in maart in de Raad. Gelukkig blijkt nu ook de gemeente Baarle-Nassau mee te doen. De gemeente Alphen-Chaam zal binnen afzienbare tijd een voorlichtingsbijeenkomst organiseren.

Project nestgelegenheid en reservaat Kerkdreef
Mark en Leij geeft hierover nadere informatie. Wethouder Huijben meldt dat de gemeente positief tegenover deze plannen staat. Mark en Leij verzoekt voor aandacht bij nieuwbouwprojecten, bijvoorbeeld dakpannen voor gierzwaluwen of nestkasten. Mark en Leij zal hierover informatie naar de gemeente sturen. Toekomstige publicaties worden in de toekomst door de gemeente en Mark en Leij samen verzorgd.
Mark en Leij meldt dat ze het beheer van het reservaat aan de Kerkdreef van Natuurmonumenten over heeft genomen. Op kleine schaal wil Mark en Leij hier laten zien wat er speelt in het buitengebied (beek, houtwal, poel, nestkasten e.d.).

Tenslotte nog even namens Mark en Leij: De overleggesprekken met de huidige vertegenwoordiging van de gemeente ontwikkelen zich in een richting zoals die ons voor ogen staat.
Zowel op bestuurlijk als ambtelijk niveau is er oog voor natuur- en landschapswaarden. De vergaderingen worden goed voorbereid. Er is een open communicatie en duidelijke betrokkenheid.

Johan Schaerlaeckens
Frans van Zijderveld

SBB en Mark en Leij: nieuwe start?

De aandachtige lezer van onze laatste Nieuwsbrief heeft het misschien opgemerkt: Het boterde niet erg tussen Staatsbosbeheer en Mark en Leij. Ondanks de goede wil van beide partijen boden diverse crisisgesprekken geen soelaas.

Voorgeschiedenis
De laatste 15 jaar is de verstandhouding tussen de natuurwerkgroep Chaam, later Mark en Leij en Staatsbosbeheer eigenlijk altijd matig geweest. Tussenkomst van het regiokantoor in Middelburg was soms nodig om de zaken weer voor een tijdje op de rails te krijgen. Een aantal recente gebeurtenissen waren aanleiding voor het Mark en Leij bestuur om tijdens haar algemene bestuursvergadering van 8 februari uitvoerig van gedachten te wisselen over de verstandhouding tussen Staatsbosbeheer, district de Baronie, en natuurvereniging Mark en Leij. Deze gebeurtenissen hadden de verstandhouding op een historisch dieptepunt gebracht. Dit, ondanks een aantal afspraken die kort daarvoor gemaakt waren.

Bestuursbesluit
Door diepgaande verschillen in visie over beleid, betrokkenheid, beheer van nieuwe reservaatsgebieden, aanhoudende communicatie- en afstemmingsproblemen en een toenemend gebrek aan respect en vertrouwen besloot het bestuur voorlopig af te zien van het bestuurlijk overleg dat Mark en Leij twee keer per jaar met SBB heeft. Dit besluit was mede ingegeven door het feit dat alle agendapunten voor dit structurele overleg steeds van Mark en Leij kwamen terwijl er veel belangrijke zaken in het district speelden waardoor we achteraf vaak voor voldongen feiten werden gesteld. Dit gaf dan weer aanleiding tot nieuwe afstemmingsproblemen.
Om een duidelijk signaal af te geven besloot Mark en Leij aan de Brabantse Milieufederatie mee te delen dat onze natuurvereniging vooralsnog geen zitting zou nemen in de klankbordgroep Baarle-Nassau/Alphen-Chaam van de Reconstructie De Baronie en evenmin deel zou nemen aan de bijeenkomsten van het desbetreffende achterbanoverleg. We vonden de relatie met een belangrijke partner in het reconstructieproces te ernstig verstoord.
Naar beide partijen heeft Mark en Leij haar teleurstelling uitgesproken over de gang van zaken en de wens uitgesproken dat deze voor alle partijen ongewenste situatie in de toekomst zou verbeteren.

staatsbosbeheer

Openhartig gesprek
Enkele weken later kreeg onze voorzitter een telefoontje van Paul van Poppel, directeur van de Brabantse Milieufederatie. Paul en Petra Souwerbren van de BMF hadden met het managementteam van SBB, Regio West-Brabant-Deltagebied een gesprek gehad over de gerezen problemen. Namens beide partijen richtte hij het verzoek aan Mark en Leij om via een gezamenlijk gesprek onder leiding van de BMF te trachten de problemen op te lossen. Het bestuur van Mark en Leij ging hiermee akkoord. Het gesprek vond plaats op woensdagavond 4 april in Bellevue.
Aanwezig waren Paul en Petra van de BMF, vier leden van het managementteam van SBB en vier bestuursleden van Mark en Leij.
We vonden het overigens jammer op deze manier kennis te maken met het nieuwe regiohoofd van SBB Monique Stouten, die een uitstekende indruk op ons maakte.
Tijdens het openhartige gesprek werd er geen blad voor de mond genomen en alle al dan niet verwerkte frustraties kwamen op tafel. Terecht constateerde gespreksleider Paul van Poppel op dat het beheer van nieuwe reservaatsgebieden een heet hangijzer is bij Mark en Leij. Daarbij bestaat met name verschil van mening over het aantal stuks vee dat wordt ingeschaard voor beheer en het tijdstip van inscharing van vee in verband met het broedseizoen.
Anton van Haperen merkte namens Staatsbosbeheer op dat SBB een professionele instelling is, die wel eens de indruk krijgt dat Mark en Leij op de stoel van de professionals wil gaan zitten. Anderzijds vond (en vindt) Mark en Leij de aanvankelijke beheersvoorstellen voor de Bleeke Heide niet bepaald getuigen van professionaliteit hoewel we inderdaad toegeven dat sommige bestuursleden enige vorm van eigengereidheid niet ontzegd kan worden. SBB geeft ook steeds nadrukkelijk aan dat SBB behalve natuur ook andere belangen heeft. Verder wil het regiokantoor zich in de toekomst duidelijker in de districten manifesteren. Hoewel niet besproken, wordt het immers duidelijk dat van steeds meer natuurverenigingen soortgelijke signalen richting SBB gaan.
Paul van Poppel adviseerde tenslotte meer werk te maken van contactlegging via het informele circuit.

Afspraak
De belangrijkste afspraak was dat op korte termijn met name de communicatiestructuur verbeterd moet worden. Vertrouwen en respect kun je niet aanpraten, dat moet groeien. Voor elk bestuursoverleg zal een agendacommissie bestaande uit Hein van Nunen en Anton van Haperen van SBB en Johan Schaerlaeckens, Jeroen Stoutjesdijk en Frans Vermeer van Mark en Leij de agenda- en knelpunten inventariseren. Districtshoofd Hein van Nunen blijft aanspreekpersoon voor Mark en Leij.
Mark en Leij heeft tenslotte haar waardering uitgesproken dat de BMF en het managementteam van SBB deze inspanning geleverd hebben om de stroeve verstandhouding weer vlot te trekken. Laten we hopen dat het deze keer niet van tijdelijke aard is want SBB is voor Mark en Leij belangrijk. "*Als we hier een stap buiten de deur zetten, zitten we op terreinen van SBB*" verwoordde Frank Degenaar dit gevoel.

Bestuur Mark en Leij

Nieuwsbrief

Voortaan zal de Mark en Leij Nieuwsbrief vier keer per jaar op vaste datums verschijnen, namelijk op de 15e van de maanden maart, juni, september en december.
Daarom het vriendelijke verzoek aan de mensen die artikelen voor de Nieuwsbrief willen schrijven, deze een maand tevoren aan te leveren.
De deadlines voor copij vallen voortaan dus op de 15e van februari, mei, augustus en november.
Alvast bedankt voor uw bijdrage.

Redactie Nieuwsbrief

Gierzwaluwen

Gierzwaluwen zijn echte zomervogels. Elk jaar tegen eind april arriveren de eersten in Nederland. Gierend vliegen ze dan boven dorpen en steden. Begin augustus trekken ze alweer naar het zuiden.

Gierzwaluwen eten, drinken en slapen in de lucht, op de grond hebben ze niets te zoeken. Als ze niet zitten te broeden verzamelen ze zich tegen de avond in de lucht om te gaan slapen. Ze stijgen enkele kilometers op en zweven dan langzaam naar beneden. Op een bepaalde hoogte ontwaken ze uit hun halfslaap en stijgen weer op.

Alleen voor het broeden komen gierzwaluwen uit de lucht. Ze broeden in holten, scheuren, kieren of onder dakpannen van oude gebouwen. Ieder jaar weten ze precies hun oude nest weer terug te vinden.
Doordat mensen tegenwoordig alle gaten en kieren dichtstoppen en moderne, goed aansluitende dakpannen gebruiken zijn veel nestgelegenheden voor gierzwaluwen verdwenen.
Speciale dakpannen en nestkasten kunnen voor nieuwe broedplaatsen zorgen. Wel kan het jaren duren voor de gierzwaluwen die gaan gebruiken, omdat ze zeer plaatstrouw zijn en niet snel nieuwe plekken in gebruik nemen.

Slechts een deel van alle gierzwaluwen broedt. De vogels die niet op het nest zitten trekken, als het langere tijd niet regent, naar het zuiden om insecten te zoeken. Als het slechte weer aanhoudt, trekken ook de broedende vogels weg. Ze laten de eieren of jongen achter. Zijn de eieren bij terugkomst te ver afgekoeld dan worden nieuwe gelegd.
Jonge vogels raken, als ze verlaten worden, in een soort winterslaap en kunnen ongeveer zeven dagen zonder eten. Half juli vliegen de jongen uit en niet veel later verzamelen ze zich voor de trek. Begin augustus is het weer rustig boven de dorpen en steden.

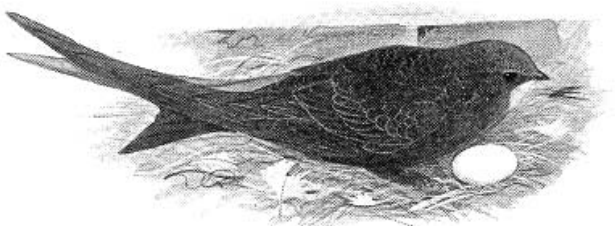

Boomfeestdag 2001

Op donderdag 22 maart jl. is in de gemeente Alphen-Chaam weer de boomfeestdag gehouden.
Samen met Natuurmonumenten, Natuurvereniging Mark en Leij, Staatsbosbeheer en Waterschap Mark en Weerijs heeft de gemeente een wandeltocht uitgezet.

Bomen en wonen
Tijdens deze ongeveer 9 km lange wandeling hoorden de kinderen (en de begeleiders!) iets over de natuur, werden er boompjes geplant en werd een nestkastje in elkaar getimmerd. Het thema van dit jaar was immers 'Bomen en Wonen'.

Sonja Vrijenhoek had weer een mooi Bomenpaspoort in elkaar gezet met leuke vragen over dit thema. In een plantsoen en langs een pad moesten de kinderen bijvoorbeeld aangeven waar een vogel, een egel en een vleermuis konden wonen.

Het Waterschap had een post bij het retentiebekken in de Chaamse Bossen (Ossengoor) en vertelde iets over het vasthouden van water en de gevolgen hiervan. Een medewerker van het Waterschap liep zelf met een lek waadpak door het koude water!

Natuurmonumenten heeft samen met de kinderen de heggen in het gebiedje tussen de Kapelweg en de Staartenweg hersteld en uitgebreid (planten meidoorn en els en plaatsen afrastering).
In de nabije toekomst volgen hopelijk aanvullende inrichtingsmaatregelen zoals het graven van poelen en flauwe oevers langs de slootjes.

Natuurvereniging Mark en Leij had een post bij 'hun' reservaat aan de Kerkdreef. Ondanks dat het terrein heel nat was (een dozijn laarzen in evenveel maten stonden klaar) kon een boeiend verhaal worden verteld en bosplantsoen worden geplant (meidoorn en els).

Salamanders en kikkerdril doen het altijd goed. Bij deze koude post (vol op de schrale wind) konden de kinderen iets drinken en een chocoreep eten (beschikbaar gesteld door De Berkenhof, ook aanwezig met een viertal groepjes).

Staatsbosbeheer had een plantlocatie tegenover de jeugdherberg Het Putven. Hier werd in een razend tempo, de begeleiders deden soms zo fanantiek mee dat de kinderen er van schrokken, honderden boompjes geplant (inlandse eik).
In de werkschuur van Staatsbosbeheer kon iedere deelnemer een nestkastje in elkaar timmeren.

Ondanks de uitputting (enkele groepen waren ondanks de bewegwijzering verkeerd gelopen, soms kilometers te veel) werd er flink op los getimmerd. Met bijna 200 nestkastjes een flinke stimulans voor het project nestgelegenheid!

Tussen dit punt en de plantlocatie van Natuurmonumenten reed een huifkar. Dit was een welkome afwisseling na het vele lopen en het harde werken.
Het weer was goed (een droge dag tussen regendagen in) en de mkz-beperkingen kwamen pas in de middag door. Gelukkig liep de wandelroute een flink stuk door het bos heen.

Bedankt
Van verschillende scholen heb ik bedankjes ontvangen voor deze leuke dag. Vooral de plassen in het bos waren leuk. Of de ouders dit ook vonden.....

Ik wil met name de vrijwilligers van Mark en Leij enorm bedanken voor hun belangenloze inzet tijdens de voorbereiding (Sonja, je bent een kanjer) en op de dag zelf. Het is verfrissend om met vrijwilligers, die een vrije dag hebben opgenomen, te werken. De andere medewerkers van de organisatie en ikzelf, doen het tenslotte gewoon in werktijd.

Als ik een beetje rondkijk in de omgeving denk ik dat wij dankzij de inbreng van verschillende organisaties een hele leuke dag hebben georganiseerd!

Frans van Zijderveld
gemeente Alphen-Chaam

Het Chaams Hoen

Het Chaamse Hoen verdient een nieuwe kans, en kan die ook krijgen. Misschien dat u na het lezen van dit artikel gegrepen wordt door de historie van dit unieke dier.

Historie

Er zijn verschillende kippenrassen, en ieder ras is boeiend genoeg om te houden. Maar de oudNederlandse rassen hebben iets extra's. Die hebben ook een sierwaarde, waaraan moderne productiekippen gewoon niet kunnen tippen.

Er zijn in ons land zo'n negentien oude hoenderrassen bewaard gebleven, waaronder ook het Chaamse kippenras. Het is tijdens haar bestaan verschillende malen met uitsterven bedreigd.

Gedreven fokkers, zoals de heer Tanis uit Ouddorp, zorgden ervoor dat het ras telkens weer werd gered. Deze man is inmiddels 82 jaar en zou erg graag willen dat dit stukje levenswerk voortgezet wordt door andere enthousiaste fokkers.

Het ras

De haan heeft een trotse, statige houding. De kam is rood gekleurd en valt bij de hen naar één zijde om. Mooi en statig is de hoog gedragen staart met sterk gebogen sikkelveren. Het ras kent 2 kleuren namelijk goud- en zilverpel. De borst, buik, dijen en vleugeldek zijn gepeld. De rug is breed, plat en kort. De hals, schouders en het zadelbehang zijn wit. Hij heeft een zwart met wit getekende staart. De direct aansluitende staartdekveren zijn duidelijk gepeld. Het is een zeer argwanend en onrustig ras.

In het verleden werden op boerderijen deze hoenen vetgemest om hun uitstekende kwaliteit vlees.

Ze werden aan handelaren in de stad verkocht, die ze weer doorleverden aan de betere restaurants. Zelfs Koning Willem II hield in de vorige eeuw regelmatig Chaamse Hoenders op paleis het Loo om ze vet te mesten. Menig gast van de koning heeft bij de diners aan het hof het malse witte vlees opgediend gekregen. Pas in 1911 wordt het

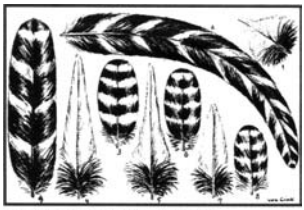

Chaamsche hoenders, zilverpel

Chaams Hoen erkend. In de jaren 50-60 verdwijnt het ras van de tentoonstellingen en dreigt uit te sterven. Het werd verdrongen door de rassen die een hogere vleesproduktie hadden.

Liefhebbers deden veel moeite om het Hoen weer terug te fokken zoals Jaon Marijnissen uit Chaam. Ook in Alphen heeft Piet van Schelven, een gepensioneerd luchtmachtofficier, zich bekommerd over het voortbestaan van dit kippenras. Hij zocht documentatie over het Chaams Hoen en kocht in België broedeieren. Na vijf jaar was hij erin geslaagd om het Chaams Hoen terug te fokken. De broedeieren waar hij mee begon, waren van een Belgische brakel-hoen. Bij toeval trof hij eieren die afkomstig waren van een Brakelse hoen met voorouders van het Kempische Hoen. Dit Kempisch Hoen vertoont veel overeenkomsten met het Chaams Hoen en heeft in België in feite hetzelfde lot ondergaan als het Chaamse Hoen in Nederland.

Het moet mogelijk zijn om het Chaams Hoen in de zuivere vorm weer terug te fokken en daarmee een echt Hollands hoenderras te behouden. Overweegt u om Chaamse Hoenders te gaan houden, neem dan contact op met Jack Rombouts, die u informatie kan verstrekken over het aanschaffen van broedeieren of kuikens van het Chaams Hoen.

Ghislaine Mermans

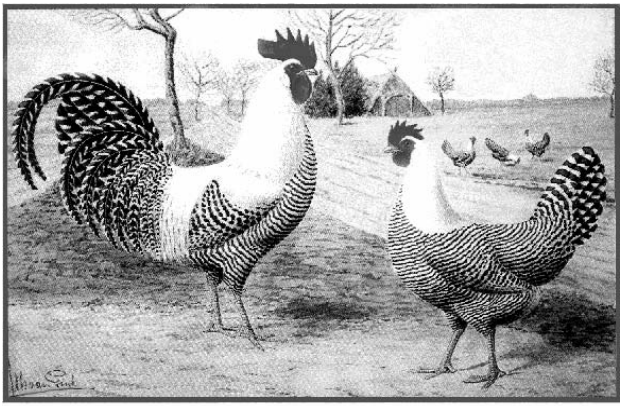

Het Chaams Hoen

De kerkuil in 2000

In Noord-Brabant
De verwachting dat de veldmuizencyclus in 2000 een dieptepunt zou hebben, is niet uitgekomen. Misschien dat de zachte winter van 1999-2000 ervoor gezorgd heeft dat er geen instorting van de muizenpopulatie heeft plaatsgevonden. Daardoor hebben de kerkuilenwerkgroepen in Noord-Brabant de stijgende lijn vast kunnen houden. Al met al werd het zelfs een prima resultaat. Het jaar 2000 is met 211 broedparen zelfs het succesvolste jaar tot nu toe geweest.

In Nederland
Totaal hebben er in het jaar 2000 in Nederland 1938 paren gebroed, een stijging van 20% ten opzichte van 1999. Met dit aantal lijkt het voorbestaan van de kerkuil in Nederland gewaarborgd. Nog in 1979 waren er niet meer dan 100 broedparen en stond de kerkuil op de rand van uitsterven. Vanuit het soortbeschermingsplan wat door Vogelbescherming is opgesteld en door de overheid wordt ondersteund, was het doel om in piekjaren minstens 2000 broedparen te hebben. Het lijkt er dus op dat dit aantal min of meer gehaald wordt.

Zorgen
Toch zijn er nog enkele zaken die zorgen baren. In 1999 waren er in Noord-Brabant 61 geregistreerde verkeersslachtoffers. Het werkelijke aantal ligt waarschijnlijk nog veel hoger.
Verder blijkt de Noord-Brabantse kerkuil meer dan in andere provincies afhankelijk te zijn van de aantallen veldmuizen. In rijke veldmuizenjaren neemt het aantal broedpaartjes hier sneller toe dan in andere provincies. In slechte veldmuizenjaren daarentegen is de afname van het aantal paartjes groter. Indirect zegt dit iets over de gevarieerdheid van het landschap. In slechte veldmuisjaren is het van levensbelang voor de kerkuil dat er compensatie in de vorm van andere prooisoorten gevonden kan worden. Dit lukt alleen maar in gevarieerde landschappen waar voldoende andere muizen leven. Van de 211 broedpaartjes broedden er 195 in nestkasten waaruit we kunnen concluderen dat de kerkuil hiervan afhankelijk is geworden.

Uitdaging
Ook in het Mark en Leij gebied hebben Wim en Frank Cornelissen opzienbarende resultaten geboekt. We berichtten hierover in onze vorige nieuwsbrieven. Misschien is het een uitdaging voor Wim en Frank om te onderzoeken hoe de kerkuil het in daljaren doet in het Mark en Leij gebied. Gezien de inspanningen die voor natuur en landschap gedaan worden, weet de kerkuil zich in daljaren hier misschien beter te handhaven dan in meer eenvormige gebieden in Brabant. We houden u op de hoogte.

Met gegevens uit: Verslag Kerkuilenoverleg Noord-Brabant 2000.

Jaarvergadering Mark en Leij

U kunt de jaarvergadering van Mark en Leij alvast in uw agenda noteren. Deze vindt plaats op 26 oktober.

Na het officiële gedeelte natuurlijk weer een interessante lezing: Grote delen van de natuurgebieden in onze streek zijn eigendom van Staatsbosbeheer. Ook natuurgebieden in ontwikkeling zoals de Bleeke Heide,'t Merkske en Plan Eindegoor zijn of komen in beheer bij SBB. Hoe ging en gaat SBB met al deze gebieden om? Wat is bijvoorbeeld de rol van houtproductie, van recreatie, van jacht, van natuurontwikkelingen, van vrijwilligersorganisaties zoals Mark en Leij?
We hebben beleidsmedewerker Anton van Haperen van SBB bereid gevonden een antwoord te geven op al deze en andere vragen. De lezing zal om ongeveer 21.00 uur (na het officiële gedeelte) beginnen waarna er nog ruimte is voor het stellen van vragen.
De avond zelf begint om 20.00 uur. Enkele weken voor de jaarvergadering krijgt u nog een uitnodiging met de precieze agenda.

Bestuur Mark en Leij

Excursie Polder Malta

Mark en Leij organiseert op zondag 16 september een excursie naar polder Malta.

Polder Malta is een voormalig landbouwgebied dat omgevormd is tot natuurgebied, een soort Bleeke Heide in het groot. Het ligt aan de noordrand van de Biesbosch in de buurt van Werkendam. Net als bij de Bleeke Heide zijn ook hier de natuurontwikkelingen spectaculair. Vooral in de herfst is de kans op leuke waarnemingen groot.
We zullen een wandeling van 1½ tot 2 uur rond het gebied maken. Bij vochtig weer adviseren wij laarzen mee te nemen. We vertrekken om 9.00 uur bij Bellevue.

Activiteitencommissie Mark en Leij

Gegrond

Op 8 november 2000 had Mark en Leij bij de gemeente Alphen-Chaam een zienswijze ingediend tegen het ontwerpbestemmingsplan Buitengebied Alphen.

Het ging om bestaande, in cultuurhistorisch opzicht, waardevolle bolle akkers in het gebied ten zuiden van Kwaalburg. In het oude bestemmingsplan was dit een agrarisch gebied met landschappelijke waarde. In het nieuwe plan is er geen sprake meer van deze bestemming.
Wij verzochten de bolle akkercomplexen de juiste bestemming en bescherming te geven. De gemeenteraad van Alphen-Chaam heeft in zijn vergadering van 22 februari 2001 het bestemmingsplan Buitengebied Alphen gewijzigd vastgesteld en onze zienswijze gegrond verklaard.

Mark en Leij

Compliment

De Rabobank Baarle-Nassau heeft onze vereniging telefonisch gecomplimenteerd voor de wijze waarop Mark en Leij het project nestgelegenheid uitgewerkt heeft.
De Rabobank verklaarde dat haar motivatie om het project financieel te ondersteunen in alle facetten aan de verwachtingen voldaan heeft.

Mark en Leij

Waarnemingen in de mail

Op initiatief van de Belgische natuurvereniging "Markvallei" is er in de streek een groep natuurliefhebbers ontstaan die elkaar middels email op de hoogte houden van de laatste waarnemingen in onze streek.

Dit is dan het Markgebied aan weerszijden van de grens.
Deze waarnemingen betreffen vooral vogels, maar ook zeldzame planten, insecten en zoogdieren alsmede fenologiegegevens worden regelmatig gemeld. Het systeem werkt prima.

Belangstelling? Neem dan kontakt op met Johan Schaerlaeckens, Blokkenweide 18, 4861 BN Chaam, tel. 0161-492046.
Het meest logische is natuurlijk om dit per email te doen:
schaerl@concepts.nl

"Nog een zwartkopmeeuw aan De Hees vandaag en verder nog bosruiter 2, bontbekplevier 2, witgatje 2 en (maar) 2 grutto's.
Aantal planten is opgelopen tot 110 en nog een interresant plantje in de ingerichte percelen voor weidevogels: veel kamgras. Vandaag ook nog eens beter gezocht naar moeraswolfsklauw en het resultaat= het staat er overal
(met een beetje overdrijving)."

Stijn Leestmans, 23-06-01

Waarnemingen in de streek

De Bleeke Heide zorgde dit voorjaar weer voor bijzondere waarnemingen zoals de terekruiter die vogelend Nederland en België in rep en roer bracht. Ook de vier soorten sterns waren heel bijzonder.
Een zingende grauwe gors hadden we niet meer verwacht in de streek. De 31 bezette nestjes van de huiszwaluw bij de boerderij van de familie Van de Heijning tegen de Bleeke Heide zijn natuurlijk geen toeval.
Verheugend waren de grote aantallen zangvogels in het Broek. Veel opzien baarde de ontdekking van een groot aantal bosbeekjuffers langs de Laag Heiveldse Beek.
Het hoeven niet persé reservaten te zijn: de vlinderwerkgroep genoot van de vele libellen boven het Putven. Het aantal broedgevallen van de kerkuil blijft maar stijgen. Natuurlijk ook zorgen. Geelgorzen zien we nauwelijks meer. Koekoek, wielewaal en zomertortel worden steeds zeldzamer.

Bleeke Heide blijft verbazen

Steltlopers
De aantallen en soorten steltlopers waren verbazingwekkend. We telden deze lente maar liefst 26 soorten steltlopers waaronder een aantal hele zeldzame.

grutto

De grutto's waren al vanaf 15 februari aanwezig. Op 24 februari viel er een flink pak sneeuw. Dit belette de grutto's niet uitbundig te roepen. In de tweede en derde week van maart waren er tussen de 150 en 200 grutto's. Op 3 april de eerste nestdraaiende grutto en op 8 april zagen we door de telescoop een grutto op het nest zitten. Op 11 mei de eerste 2 paartjes met jongen.
We schatten dat er 15 paartjes grutto's in en rond het reservaat een broedpoging ondernomen hebben. In de derde en vierde week van mei alarmeerden er zo'n zeven paartjes aan de zuidrand van het reservaat en nog drie paartjes daarbuiten. Duidelijk was dat het aantal broedparen niet alleen in maar ook buiten het reservaat toeneemt, maar dat daar het broedsucces duidelijk lager is. Op 25 april claimden Belgische vogelaars 2 ijslandse grutto's.
Half maart waren de eerste kemphanen aanwezig. Sindsdien was er tot eind mei constant doortrek, varierend van enkele exx. tot enige tientallen (bijv. 30 exx. op 18 maart). Op 9, 10 en 11 mei zagen we vijf kemphaanridders op een toernooiveldje uitbundig baltsen, een tafereel dat de meesten van ons alleen van de televisie kenden.

kemphaan

Op 16 maart waren er al 8 tureluurs. Ook de tureluur mogen we tot de vaste lentevogels van de Bleeke Heide rekenen. Ze waren gedurende het gehele broedseizoen aanwezig (2 tot 15 exx.). Hoewel we geen sluitend bewijs hebben, is het gezien het gedrag bijna zeker dat ze gebroed hebben.

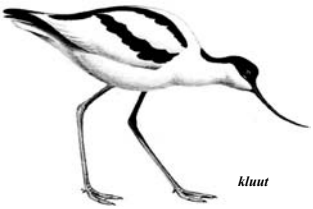
kluut

Op 31 maart werd de eerste kluut gezien, op 8 april 2 exx. Zouden ze ook dit jaar weer gaan broeden? De aantallen wisselden. Soms misten we ze een aantal dagen, dan weer waren er 4 tot 5 exx. aanwezig.
Op 19 mei zaten er 5 kluten waarvan 2 op nest. Op 29 mei zaten er mogelijk 3 kluten op nest. Een dag later waren alle kluten verdwenen en werden sindsdien niet meer teruggezien. Op grond van wat we gehoord hebben, was verstoring door een luchtballon de meest waarschijnlijke oorzaak.
Bonte strandlopers, kleine strandlopers, en drieteenstrandlopers werden vanaf half maart tot half mei vaak waargenomen. Gezien het ge-

varieerde verenkleed veel doortrek van steeds andere vogels.
Ook goudplevieren (vanaf 7 maart) en zelfs enkele zilverplevieren (op 17 mei 1 ex. in zomerkleed en zelfs nog een ex. op 11 juni door Wil Luijff) gebruikten de Bleeke Heide als pleisterplaats. Op 16 maart werd een groep van 35 bonte strandlopers gezien.
Op 13 mei in alle vroegte weer een bijzondere waarneming; vijf temmincks strandlopers. De vogels bleven daarna nog zo'n twee weken pleisteren. Het groepje drieteenstrandlopers in zomerkleed bracht op 19 mei zelfs ervaren waarnemers in verwarring.

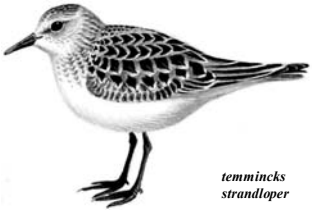

temmincks strandloper

Vanaf de tweede week van maart werden regelmatig zwarte ruiters gezien, meestal solitaire exx. Maar in mei ook kleine groepjes in zomerkleed. Wat later in het seizoen was er doortrek van bosruiters (soms tientallen exx.), enkele witgatjes (tot half juni) en bijna altijd waren er zo'n vijftal groenpootruiters present.
Ook voor wulpen is de Bleeke Heide een ideaal pleistergebied. Vanaf half maart werden er regelmatig zo n 250 exx. gezien. Vanaf eind maart de eerste regenwulpen. De aantallen namen in de loop van april snel toe. Net als de rietganzen 's winters kiezen ook de regenwulpen de Bleeke Heide als slaapplaats. Groepjes invallende regenwulpen in de schemering trokken weer vele vogelaars. In de laatste week van april bereikten de aantallen een piek.
We citeren Huub Don: "*20 Jaar geleden begon mijn vogelaarcarrière me regenwulptellingen op de Strijbeekse Heide. Vanavond vielen er zo'n 890 (!) stuks in op de Bleeke Heide. Daar ga ik maar eens een hele flinke borrel op drinken, denk ik .....Proost!*" Op 25 april kwamen er rond de 1000 regenwulpen slapen.
In tegenstelling tot vorig jaar waren er opvallend weinig waarnemingen van watersnippen. Alleen in de tweede helft van maart werden er enkele exx. gezien.
Er waren opvallend veel bontbekplevieren, vaak in groepjes bijv. 17 exx. op 24 mei. In wat lagere aantallen kleine plevieren. Op 29 mei werden er 8 kleine plevieren gezien waarvan enkele baltsende exx. Wil Luijff meldt op 9 juni een broedgeval van de kleine plevier.
Op dinsdagvond 15 mei een klapper die vogelend Nederland en België in beroering brengt. Tom Goossens uit België ontdekt om 18.30 uur een terekruiter, een soort die tot dan toe slechts 18 maal in Nederland waargenomen is.

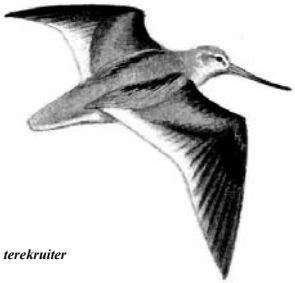

terekruiter

Tom mobiliseert alle twitchers en diezelfde avond staan er al zo'n 30-tal vogelliefhebbers van heide en verre. Gelukkig is ook Jan Boers uit Oosterhout van de partij die ons dezelfde avond inlicht. Een dag later geeft Jan zijn indrukken weer via mail: "*Als we vandaag Dutch Birders willen zien, tweehonderd met telescoop op een rijtje, dan moeten we naar de Bleeke Heide. Als ze die prachtplek al niet ontdekt hadden, dan toch vandaag. Een Belg, Tom Goossens had de terek ruiter nog maar net ontdekt, toen ik om ongeveer kwart voor acht arriveerde. Al snel was er een peloton Belgen en ook de eerste Dutch Birders. Zo stond ik een klein uur later naast zo'n soortenjager. Ik vroeg hem hoe laat hij via semafoon de melding had gekregen. Om 19.35 uur, in Amsterdam dus. Om 20.35 uur was hij aan de Bleeke Heide. Rare jongens,die DB-ers. En hoe ik ook mijn best deed nog enthousiast te zijn voor kemphanen, zomertalingen en bosruiters .....ik kwam niet in beeld. Dat kwam ik pas toen ik bij het naar huis gaan in zijn achteruit op een grote kei reed en niet meer voor- of achteruit kon. Ik werd, dat moet gezegd, vervolgens sympathiek bijgestaan door deze jongens*".
Terekruiters plegen tijdens de trek slechts enkele uurtjes te pleisteren. Dit ex. bleef tot zaterdagavond 19 mei. Vooral de eerste dagen was er een toeloop van hordes vogelliefhebbers. Het deed ons goed dat velen aangaven de Bleeke Heide een schitterend gebied te vinden. Op woensdagavond 16 mei treffen zo'n 30-tal Mark en Leijers elkaar en ook zij zien de terekruiter uitstekend. Tom Goossens over zijn waarneming: "*Toen ik gisteren een snel bezoekje bracht aan de Bleeke Heide in Chaam, Nederland bleef mijn hart een korte tijd stil staan. Op een honderdtal meter voor mij foerageerde een adult zomer terekruiter. Dit was een mega-soort en ik biepte onmiddellijk mijn waarneming door op het Belgische semafoonsysteem. Mijn kort bezoekje duurde zo de hele avond en een 30-tal mensen zagen de vogel nog. Een dag later was de vogel ook nog de ganse dag aanwezig en liet zich in het avondzonnetje na een hevige regenbui prachtig bewonderen. Gisteren pleisterde hier ook nog een tweedejaars lepelaar en vandaag zaten er een bonte strandloper, een*

kleine strandloper en tenminste 2 temmincks strandlopers. Verder vlogen er hier ook even een vijftal drieteenstrandlopers samen met 4 bontbekplevieren rond!"

Eenden en ganzen
Op 3 maart werden de laatste 6 rietganzen gezien, een dag eerder foerageerden er 22 grauwe ganzen. Op 9 maart werden er nog 9 kolganzen gezien. De aantallen canadaganzen en nijlganzen blijven toenemen.

canadagans

Twee paar canadaganzen produceerden een nest jongen Frappant is dat de vogels niet op nest gezien werden, het bewijs dat ook deze soorten ongezien kunnen broeden.
Maar liefst 12 soorten eenden werden regelmatig op de Bleeke Heide waargenomen. Op 25 februari werd er een vrouwtje brilduiker gezien. Al op 12 maart zagen we de eerste twee mannetjes zomertaling. Twee tot vier mannetjes en twee vrouwtjes werden vanaf toen bijna dagelijks waargenomen.

zomertaling

Op 29 mei eindelijk het verlossende nieuws dat er een vrouwtje zomertaling met 10 jongen was gesignaleerd, blijkbaar een goed moedertje want een week later zagen we de vogel, ondanks de aanwezigheid van vele kraaien en meeuwen, nog altijd met 10 jongen. Ook op 29 mei 2 paartjes slobeenden met 11 en met 3 jongen. Vanaf half maart werd de Bleeke Heide overspoeld met wilde eenden, smienten (100+), wintertalingen (170 op 20 maart), krakeenden (30+), tafeleenden, slobeenden (60+ op 16 maart), pijlstaarteenden (60 op 30 maart). Vanaf begin april nemen de aantallen smienten, pijlstaarten en krakeenden snel af. Bergeenden doen het geweldig. Op 29 mei werden er maar liefst 22 exx. geteld. Bewijs van broeden hebben we niet (bergeenden broeden in konijnenholen).

Roofvogels
Huub Don zag op 18 maart een slechtvalk enkele malen een duikvlucht maken op een kievit. Stijn Leestmans zag op 30 maart een adulte slechtvalk. Ook op 1, 2 en 17 april werd een slechtvalk gezien. Op woensdag 16 mei, als een grote groep Mark en Leijers naar de terekruiter tuurt, wijst Joep Hermans terloops een roofvogel aan; een vrouwtje bruine kiekendief. Op 17 mei werd een vrouwtje blauwe kiekendief gezien. Boven de huiszwaluwenboerderij bracht een jagende boomvalk op 9 juni tientallen huiszwaluwen in volledige paniek. Op 11 juni vloog er een juveniele havik over.

Overige waarnemingen
Op 27 februari cirkelden 3 luid roepende kraanvogels gedurende enige tijd boven de Bleeke Heide. Op 8 maart vloog er een groep van 45 kraanvogels over de Bleeke Heide. Vanaf 30 maart pleisterde er 4 dagen lang een solitair ex.. Mochten we nog twijfelen of er vis in de vennen zit: op 18 maart zagen we 16 vissende aalscholvers. In de maanden die volgen, regelmatig futen, geoorde futen en blauwe reigers die vele, zo'n 8 cm lange visjes, naar binnen werkten.
Ook voor meerkoeten bleek de Bleeke Heide een paradijs. We telden regelmatig bijna 100 exx. waarvan er zeker een tiental tot broeden kwamen.
Op 30 maart zagen we de eerste geoorde fuut, op 1 april 2, op 8 april 4, op 7 mei 15 en op 10 mei maar liefst 20. Op 13 mei zagen we baltsende geoorde futen die ook met nestmateriaal sleepten. Een zeker broedgeval is echter niet vastgesteld. Op 29 maart baltsten er 2 zwartkopmeeuwen. Daarna werden er op en rond de Bleeke Heide vele zwartkopmeeuwen gemeld, een aantal met kleurringen. Op een bemest weiland in 't Merkske zaten er op een gegeven moment zelfs 36.
Op 8 april 2 gele kwikstaarten, op 16 april maar liefst 16 exx. In de maand mei alarmerende gele kwikken op verschillende plaatsen. In het weekend van 10 en 11 juni zagen we veel uitgevlogen jonge gele en witte kwikken op de slikranden. Lepelaars werden gezien op 5 mei en de dagen dat de terek er zat, was er meestal ook een lepelaar present. Op 24 mei weer een lepelaar. Het is ons niet duidelijk of we steeds met hetzelfde ex. te maken hadden.

lepelaar

Op 9 en10 mei geven 2 sierlijke zwarte sterntjes acte de presence. Op 20 mei weer een zwarte stern en op 24 mei foerageren er 3 visdiefjes en de derde sternsoort meldt zich 1 dag later: een dwergsterntje. Op 15 juni tenslotte werden door Belgen twee, in Nederland zeldzame, witwangsterns gemeld.

Op 28 mei cirkelde er een zwarte ooievaar boven de Bleeke Heide. Op 9 juni zwierven er 2 ooievaars rond in het gebied ten zuiden van de Bleeke Heide (n.b. op 30 mei 1 ooievaar op de kerk in Chaam).
In de voorlaatste week van mei weer een ornithologisch fenomeen: Gedurende een week wordt er een zingende grauwe gors gehoord en gezien. Voor de plaatselijke vogelaars bijna 20 jaar geleden dat ze deze soort in de streek zagen.

grauwe gors

In de zuidwesthoek van het reservaat zijn rond deze tijd op een plaats te horen en te zien: roodborsttapuit, grauwe gors, grasmus, veldleeuwerik, graspieper, gele kwikstaart, patrijs en kwartel. Tel daarbij alle soorten op die vanaf dit punt boven en op de Bleeke Heide te zien zijn, dan kun je met recht zeggen: Oude tijden herleven.

Vroege vogels

Huub Don had op 25 februari een vroege tjiftjaf in zijn tuin. Op 9 maart zag Hans Oomen een zwarte roodstaart in zijn tuin. Op 18 maart werd boven de Bleeke Heide de eerste boerenzwaluw gezien.
De vogelzangen goed kennen, een uitstekend gehoor, 's morgens vroeg op de fiets in de goede gebieden: dit is zo'n beetje de profielschets van Frank Degenaar als vogelaar. Geen wonder dat hij in de fenologielijst goed scoort. Op 30 maart hoorde Frank de eerste zwartkop op de Hero in Breda, op 31 maart een zingende fitis, op 7 april een gekraagde roodstaart op zijn landgoed en op 8 april een boompieper in de Chaamse bossen.
Op 1 april, een zonnige dag, zongen een vijftal zwartkoppen en een 20-tal fitissen uitbundig langs het Spoorlijntje in Weelde. Op 2 april zag Jan Boers een bonte vliegenvanger op Bouvigne bij Breda.
Op 9 april zag Jeroen Stoutjesdijk een huiszwaluw boven de Mark tussen Breda en Terheyden. Op 25 april waren de huiszwaluwen bij Sylvia van Nes aan de Snijderseweg tegen het Broek al aan het nestelen. Op 14 april hoorde Vital van Gorp in Postel een vroege koekoek. Een onwaarschijnlijk vroege gierzwaluw was al op 19 april present bij zijn nest op de Withagen, op 21 april vlogen er 2 exx. boven de Bleeke heide. Voor enkele ervaren Chaamse vogelaars was het de eerste keer dat ze de gierzwaluw voor de huiszwaluw konden noteren.
Op 22 april werd in onze streek pas de eerste koekoek gehoord. Op 23 april de eerste zingende grasmus, op dezelfde dag hoorde Fred Froger een zingende nachtegaal in zijn tuin. Twee dagen later een zingende nachtegaal in het Broek, op 5 mei de eerste zingende bosrietzanger en op 9 mei een zingende spotvogel.

Roofvogels en uilen

Rob Beenen had op 25 februari een mooie waarneming van een zich poetsende sperwer in zijn tuinvijver. Op 3 maart laat een kekkerende havik in de Staatsbossen nabij de Huisdreef in Chaam horen dat hij ook dit jaar weer van plan is te broeden. Op 9 maart zag Theo Schutte een doortrekkende rode wouw boven de Gilzeweg in Chaam. Sylvia van Nes had op 31 maart een prachtige waarneming van 2 steenuiltjes: "*Mijn zaterdag kan niet meer stuk!!! Ik heb om 20:45 uur ongeveer 5 minuten lang 2 steenuiltjes kunnen bewonderen die op het dak van mijn buurvrouw naar elkaar zaten te roepen (agressie roep). Eerst samen op de schoorsteen, daarna op de schuur, daarna één op de schuur en één op de antenne van het dak. Tenslotte vertrokken ze één voor één naar het Broek. Ik ga ervan uit dat het een koppeltje was: ze zaten even vlak naast elkaar en volgden elkaar steeds naar een ander punt. Al die tijd bleven ze de agressie roep herhalen. Prachtig!!!*"

steenuil

Op 6 mei zag Henk Laarhoven boven zijn tuin aan de Alphense Baan een visarend met een forse vis in zijn poten overvliegen. Frank Degenaar zag op 10 mei hoe een sperwer midden in de bebouwde kom van Chaam, pal tegen de weg een turkse tortel doodde. Op 13 mei werd er boven de bebouwde kom van Chaam een boomvalk gezien. Op 14 mei zag Jan Boers in de bebouwde kom van Ulicoten een steenuil en daarna nog een op de Oude Strumpt. Eind mei werden er door Eugene en Wim van de Linden op 2 plaatsen boven het Mastbos (Galdersche heide en Kogelvanger) boomvalken gezien. Jan Vermeulen zag op 5 juni 2 wespendieven baltsen boven de landgoederen Hondsdonk en Luchtenburg. Een dag later zag Wim van de Linden op dezelfde plaats een wespendief.
De opmars van de kerkuilen gaat door. Wim en Frank Cornelissen mochten in Chaam en Baarle-Nassau 12 geslaagde broedgevallen vaststellen met in totaal maar liefst 40 jongen en nog een op vijf eieren.

Hans Oomen ontdekte aan de Schuttershoefweg nog een "vrij" broedgeval met 2 jongen. Ook Hans van Loon en Will Woestenberg hadden 5 geslaagde broedgevallen in Alphen en Ulicoten met in totaal 17 jongen, en nog een zeker broedgeval met een onbekend aantal jongen.

Strijbeekse Heide en Staatsbossen
Boswachter Edwin van Meel zag op 2 maart 2 houtsnippen op de Strijbeekse Heide. Op de ondergelopen weilanden in de Staatsbossen zaten vanaf begin april veel slobeenden, wintertalingen en dodaarsjes.
Jan Vermeulen zag op 12 mei op het Langven 2 geoorde futen op de nest zitten. Gelukkig zuigt de Bleeke heide dus niet alle vogels weg. Tijdens een zonnige dag werden op 13 mei boven de Strijbeekse heide een vrouwtje bruine kiek en een wespendief gezien.
De vlinderwerkgroep zag op 26 mei

keizerslibel

een grote keizerlibel uitsluipen bij het Putven. Ook vlogen hier volop de smaragdlibel, platbuik, viervlek, vuurjuffer en watersnuffel.

Het Broek
Het Broek ontwikkelt zich tot een paradijs voor zangvogels. Zo zijn er dit jaar tientallen broedpaartjes van grasmus, bosrietzanger en (wat minder) spotvogel. Van de inrichting heeft ook de nachtegaal geprofiteerd. Er broeden de laatste jaren drie tot vier paartjes. Op 9 maart zo'n 40 watersnippen op de moerasvlakte en op 11 maart vloog er een houtsnip op uit een houtwal. Op 8 april konden we weer een nieuwe broedvogel in het Broek verwelkomen: langs de Laag Heiveldse Beek zong en alarmeerde een blauwborst. Tijdens de inventarisatie van bosbeekjuffers blijkt de vogel 2 maanden later nog altijd aanwezig te zijn en aan zijn gedrag te zien waarschijnlijk met jongen. Binnen een straal van enkele meters broedden ook rietgors, roodborsttapuit en bosrietzanger. De rietgors mag (met waarschijnlijk 3 broedpaartjes) definitief als broedvogel bijgeschreven worden. Dit geldt waarschijnlijk ook voor de kleine karekiet.
In de eerste weken van april waren er ook 2 paartjes grutto's in het Broek present. Om onbekende reden kwamen ze niet tot broeden. Waarschijnlijke broedgevallen waren wel wintertaling en slobeend. Er waren 5 broedgevallen van de roodborsttapuit, zeker 3 paartjes graspiepers kwamen tot broeden en vlak na de M.K.Z.-crisis zagen we tijdens een wandeling maar liefst 6 hazen. Verder valt op dat de reeën een groot deel van hun schuwheid hebben afgelegd. Op de gemaaide vlakte troffen we half april, behalve grote aantallen watersnippen, 4 slobeenden en 4 wintertalingen ook de slanke sleutelbloem aan. Maaien heeft dus gunstige effecten zowel op planten als op vogels. In de Heikantsche beek zagen we in deze tijd 5 dode snoeken (3 op 17 april door Joep Hermans en Laurens Degenaar). Onderzoek door het door ons gealarmeerde Hoogheemraadschap leverde niets op.
Op 9 april een schitterende waarne-

beflijster

ming van een beflijster in het Broek. Op 15 april zag Rini Geerts overigens ook nog een beflijster op Grazen in Chaam. Op 17 april werden er 2 haviken gezien.Vanaf 26 april zwierf er gedurende een aantal dagen een ooievaar door het Broek. Op 29 april werd de ooievaar ook door de vogelwerkgroep gezien. Helaas werd hij niet gezien op de geplaatste ooievaarsnest. Deze dient meestal als uitkijkpunt voor een torenvalk. De vogelwerkgroep stelde deze dag ook 4 zangposten van de nachtegaal vast, waarschijnlijk kwamen er 3 tot broeden.
Op 7 mei ontdekte Sonja Vrijenhoek een paartje paapjes. Deze waren 13 mei nog aanwezig. Diezelfde dag zag Ad Nuyten 2 wespendieven vliegen. Jan Vermeulen hoorde op 15 mei 2 kwartels roepen.
Op 24 mei zagen we 2 zomertortels

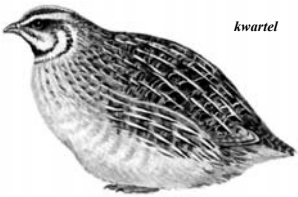
kwartel

op een kale akker, een soort waarvan elk jaar steeds minder waarnemingen binnenkomen.

Spechten
Groene en grote bonte spechten vertonen zich steeds vaker in of tegen de bebouwde kom. Bijna de gehele lente werd een groene specht gehoord en gezien rondom het Kerkdreefreservaat van Mark en

Leij. Frank Degenaar zag de vogel zelfs op de Blokkenweide in de bebouwde kom van Chaam.
Op 1 april een paartje kleine bonte spechten langs het Spoorlijntje in Weelde. Op 8 april een paartje kleine bonte spechten langs de Bouvignedreef in Breda. In beide gevallen luid roepende en roffelende mannetjes.

Klein Zwitserland
Huub Willemen deed de laatste maanden weer belangwekkende waarnemingen in dit bedreigde gebied: bunzing bij burcht, ijsvogeljes, broedende futen, sperwer en havik, rietgorzen, kleine bonte en grote bonte, groene en zwarte spechten. In het water van het ven tot zo - n 40 padden.

Beekjuffers
Veel natuurliefhebbers weten precies waar en wanneer ze hun eerste ijsvogel zagen. Dezelfde ervaring onderga je met beekjuffers. De dansende vlucht van deze fluorescerend blauwe juweeltjes boven een stromende, heldere beek laat een onuitwisbare indruk na.
In Noordwest Europa vliegen 2 soorten; de weidebeek- en de bosbeekjuffer. Met het schoner worden van het oppervlaktewater nam met name de weidebeekjuffer de laatste jaren toe. Van de bosbeekjuffer waren tot voor kort maar een tiental vliegplaatsen in Nederland. Sinds enkele jaren wordt de zeldzame bosbeekjuffer echter steeds meer in ons werkgebied waargenomen. Frans Vermeer ontdekte enkele jaren geleden al een kleine populatie langs 't Merkske (vorig jaar 10 exx.). Bij een aantal bruggen in het Chaamse bekengebied werden vorig jaar enkele exx. gezien (zie ook nieuwsbrief jaargang 4, nummer 15). Frans Vermeer telde op zijn monitoringroute in de Halsche Beemden meer bosbeekjuffers dan vorig jaar, nl 14.
Verder waren er waarnemingen van enkele bosbeekjuffers bij bruggen over de Oude Loop en de Chaamse beken. Bosbeekjufers nemen langzaam toe zou de conclusie kunnen zijn. Op 30 mei liep Johan Schaerlaeckens langs de Laag Heiveldse beek vanaf het begin van het laarzenpad bij de Dassemusse straat, richting Landgoederen.
Vorig jaar zag hij langs dit traject 5 - 7 weidebeekjuffers. Al snel viel

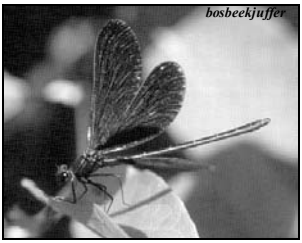
bosbeekjuffer

het grote aantal beekjuffers hem op. Tot zijn stomme verbazing waren alle mannetjes beekjuffers die hij in zijn kijker kreeg bosbeekjuffers. Met een stralend zonnetje turfde hij op 5 juni de precieze aantallen vanaf de brug bij Dassemus tot de brug 150 meter in Landgoed Valkenberg (afstand ong. 2 km).
In totaal telde hij 97 beekjuffers, waarvan 10 mannetjes weidebeekjuffers en 57 mannetjes bosbeekjuffers. Verder 30 vrouwtjes beekjuffer, 3 paartjes Bosbeekjuffers vlogen in tandem en 10 vrouwtjes beekjuffer vlogen in bosbeekjuffertrajecten. Latere tellingen wezen uit dat op de beste plaatsen meer dan 30 mannetjes bosbeekjuffer per 100 meter vlogen.
Zowel Frans Vermeer van Mark en Leij als Hans van Kapel, ecoloog bij Mark en Weerijs en Jeffrey Samuels, medewerker aquatische ecologie van het Hoogheemraadschap reageerden opgetogen. Jeffrey geldt als specialist op dit gebied.
We laten hem aan het woord: "*Hartstikke bedankt voor jullie melding van de bosbeekjuffer. Ik ben direct gaan kijken. Niet omdat ik als een hardnekkige ongelovige Thomas wil overkomen, maar gewoon om getuige te kunnen zijn van deze toch wel bijzondere melding!! Temeer omdat ik in het najaar van 2000 op die locatie in de Laagheiveldse beek 2 juveniele beekjufferlarven heb aangetroffen!! Echter te klein om ze verantwoord tot op soort te determineren.*
Ik heb nu met eigen ogen kunnen zien en vaststellen dat er inderdaad zonder twijfel, binnen ons beheersgebied beide soorten beekjuffers voorkomen. Het vreemde hierbij is dat de Bosbeekjuffer op deze locatie zelfs meer aanwezig is dan de Weidebeekjuffer. Bijzonder hoor. Of het om een stabiele populatie gaat, zal de toekomst uit moeten wijzen. Volgens mij hebben jullie voor West-Brabant met betrekking tot een potentiële populatie van bosbeekjuffers de primeur!!
Verder heb ik op 6 juni, die mooie dag dat er zoveel bosbeekjuffers vlogen boven de Laag Heiveldse Beek, ook zeer veel Watergaasvliegen zien vliegen! (30 - 50 exemplaren). Minder aaibaar maar minstens net zo'n indicator van een goed (bos)beeksysteem."

Op donderdag 14 juni werden ook langs de Strijbeekse beek ten zuiden van het reservaat de Goudberg over een afstand van 1,5 km 6 mannetjes bosbeekjuffer en 4 mannetjes weidebeekjuffer geteld.

Met dank aan allen die de moeite namen hun waarnemingen door te geven.
Iedereen kan zijn waarnemingen, liefst via email, doorgeven aan:

Johan Schaerlaeckens,
Blokkenweide 18,
4861 BN Chaam.
Email: schaerl@concepts.nl
Tel: 0161-492046

Terugblik: wandelen in de Pannenhoef

Chaam, 20 mei, zondagmorgen om 7.00 uur.
Ik word wakker, kijk naar buiten en gelukkig, het ziet er erg goed uit. In onze tuin fluiten tientallen vogels dat het een lust is. Voor mij is het onmogelijk te vertellen welke vogel er achter welk geluid zit, maar het klinkt mij als een concert. We tellen er in ieder geval een tiental verschillende.
In de grote met klimop begroeide muur zitten een tiental nesten, vogels vliegen af en aan met voedsel voor de jongen. Een paar nestkastjes die bewoond worden geven hetzelfde beeld. En in een bloembakje aan de keukenmuur is echtpaar Roodborst bezig met het uitbroeden van zes eitjes. We volgen het op de voet.
Ik maak mijn vrouw wakker, wat wonderwel snel lukt. Reden: “De wandeling" met Mark en Leij in het natuurgebied "De Pannenhoef" van het Brabants Landschap in Rijsbergen.
Snel hondje uitlaten, kopje thee drinken, boterhammetje eten, vrouwlief binnendoor naar de Dorpsstraat, ik neem de auto. Auto vol, vertrek naar Rijsbergen met een 20 geïnteresseerden in 5 auto’s.
Bij de parkeerplaats worden wij opgewacht door twee gidsen, Hans Schep en medewerker. Hans doet eerst een verhaal over het Brabants Landschap en het verkrijgen van het landgoed, de uitbouw en de nog altijd aanwezige plannen tot uitbreiding en verfraaiing. De groep wordt gesplitst en wij gaan met Hans op pad.
Het zonnetje wordt warm, dus perfect weer. Langs de Turfvaart de eerste discussie; we zien een paar buizerden, of zijn het wespendieven? Buizerden volgens Johan Schaerlaeckens. Ik kijk, luister en zeg niks.
Ik heb nooit geweten dat er zoveel verschillende vogels zijn, en dat er dan ook nog mensen zijn die ze allemaal kennen, dat is voor mij een raadsel. Ik zal wel te laat begonnen zijn.
Tot overmaat van ramp begint Hans nog te vragen welk vogeltje we horen fluiten. Nou, voor mij klinkt het als ’n prachtig concert, en veel meer hoeft voor mij niet.
Al lopend krijgen we nog lessen in flora, en het blijkt dat iedere grasspriet ook nog een naam heeft. Erg leerzaam, maar veel te vlug.
Via het Padvindersven met een omweg terug naar de Hoef, het informatiecentrum van het Brabants Landschap, naar de prachtige vogelkijkhut "De Flesch". Lekker even gewichtig kijken en intussen stiekem uitrusten, waarbij nog even het gastenboek van een Chaamse tekst wordt voorzien.

Het wordt tijd. Volgens John van Raak zijn nieuwe speeltje moeten we nog 2050 m lopen voor we op de parkeerplaats zijn en als we dezelfde snelheid aanhouden als tot nu toe, we 1 uur en 1 kwartier nodig hebben om er te komen.
Vlug op pad want de anderen zullen waarschijnlijk al wachten. Als we langs het prachtige en schitterend gelegen huis "de Pannenhoef" lopen wordt er opgemerkt dat de bewoner een bevoorrecht iemand moet zijn.
Als ik wat wil zeggen, draait Hans zich om en zegt dat hij dat ook is. Dit kwam net op tijd.
Na ongeveer 20 minuten flinke pas bereiken we de parkeerplaats waar het overgebleven gedeelte bijna in slaap is gevallen. Afscheid nemen, bedankje, flesje wijn van onze voorzitter en terug naar Chaam.
Na een bakje koffie weer in mijn eigen tuin. Weer veel vogels, weer een concert, schitterend weer. Mooie dag. Wat zijn we toch rijk.

Tjeerd Hendriks

Terugblik: wandelen op de Cartierheide

Op zondag 22 april vertrokken een twintigtal leden per auto naar de Cartierheide bij Eersel. Het werd een mooie, zonnige ochtend.

De gladde slangen lieten het afweten, maar de vogels waren alom present; gekraagde roodstaart, fitis en tjiftjaf, een koppeltje geoorde futen, de eerste koekoek, een zwartkopmeeuw. Een boomleeuwerik gaf van zeer dichtbij een demonstratie van zijn prachtige baltsvlucht. Dat werd hem bijna noodlottig, want hij kon maar net ontsnappen aan de klauwen van een sperwer.

In de "Bredasche Baan" waren honderden nesten van de grijze zandbij

uitgegraven. Dit zandpad was ooit deel van een middeleeuwse weg tussen Breda en Maastricht. In onze eigen streek ligt ook een deel van deze weg; de "Maastrichtse Baan". Wie de moeite neemt om deze banen eens op te zoeken op de kaart, kan zien dat ze precies in elkaars verlengde liggen.

We waren niet de enige wandelaars. Een echtpaar had de kinderen meegenomen voor een leerzame natuurwandeling. Enthousiast wees de vader op de uitbottende bomen. "Dit zijn berken" wist hij. Waarop het jongste zoontje repliceerde "Ik vin d'r geen bal an!"

John van Raak

Terugblik: dialezing hommels en bijen

Op 16 maart gaf Pieter van Breugel uit Veghel een dialezing over hommels en bijen.
'Voorzitter' Chris Froger van bijenhoudersvereniging Ambrosius uit Ulvenhout schreef in het verenigingsblad de "Goeie Raat" een terugblik die aan duidelijkheid weinig te wensen overliet.

"*Hoezo geen belangstelling voor natuur en milieu? Een zaal vol, telkens weer!*"
Kortgeleden bezocht ik in gezelschap van Toon Bastiaansen een dia-avond van "onze" natuurvereniging Mark en Leij, in Bellevue in Chaam.
Mark en Leij weet steeds weer sprekers en spreeksters op te trommelen die boeiende onderwerpen behandelen. Deze avond trok onze speciale aandacht door het onderwerp "Bijen en Hommels".

Pieter van Breugel uit Veghel wist op boeiende en vaak humoristische manier zijn dia's van commentaar te voorzien. De opnamen die hij op het witte doek projecteerde, waren prachtig. Voor ons viel er veel te leren.

Zo legde hij ons bijvoorbeeld uit hoe het verschil te zien is tussen een honingbij en een solitaire bij als je de vleugels bestudeert.
Uitgebreid zagen we vele soorten solitaire bijen in prachtige macro-opnamen. Hun levensloop, nut,

voortplanting, voedingspatroon, gedrag en nestvormen kwamen in beeld. Er werden adviezen gegeven hoe nestgelegenheid te scheppen en te herkennen. Voor de aanwezige imkers was het "smullen".

Chris Froger

Van de kikkers en de kwakbollen

Nu de mond- en klauwzeer crisis weer een beetje voorbij is kunnen we met de kikkers en kwakbollen weer activiteiten gaan ondernemen. We zijn begonnen met een wandeling op 28 april. Het weer leek niet mee te werken, maar viel achteraf heel erg mee.

Op 19 mei was er voor de kwakbollen een middag rondom bijen. Ze bekeken de bijen van Hans Oomen en ook al het materiaal wat een imker gebruikt. Ze kregen een heleboel uitleg. Daarna mochten ze bijtjes maken van wol. En honingchocoladepasta voor op de boterham. Wat een kliederboel werd dat. Maar wel leuk, natuurlijk.

De kikkers hielden zich bezig met eieren, het was immers mei. Ze leerden van alles over eieren van vogels en insecten. Ze mochten ook een aantal proefjes uitproberen om te ontdekken hoe je kunt zien en horen of een eitje wel vers is.

En wist u dat als je een ei een nachtje in azijn legt de kalkschaal oplost en het ei vervormbaar wordt? En dat je op ongekookte eieren wel 10 kilo boeken kunt leggen, zonder dat de eieren breken?
Vervolgens gingen ze aan het werk, met verf, proberen om eieren zo goed mogelijk te camoufleren in gras, hooi en schelpenzand. En dat valt nog niet mee als je alleen maar de elementaire kleuren krijgt. De inhoud van de uitgeblazen eieren werd gebruikt voor het bakken van pannenkoeken (door de kikkers zelf) en omelet. Ook hier een gezellige kliederboel.

Hoeveel boeken kun je op een ei leggen voordat het kapot gaat?

Op 16 juni was de volgende activiteit; varen in de Biesbosch. Met z'n allen op de fluisterboot, op zoek naar bevers. Van dat fluisteren kwam niet zo veel terecht. Wel hadden we prachtig zonnig weer.
Onderweg kregen we een uitgebreide en heel leerzame rondwandeling, met veel wetenswaardigheden over de natuur en de geschiedenis van de Biesbosch. Een leuke middag!

En dan volgt na de zomervakantie het jaarlijkse kamp. Ditmaal in Riel. Uiteraard kunt u weer rekenen op een uitgebreid verslag.

Karin van Dueren den Hollander

Van de Zoogdierwerkgroep

"VLEREN"

Dit is een nieuw werkwoord wat toegevoegd kan worden aan het als maar uitdijende vocabulaire van de altijd actieve leden van de zoogdierwerkgroep.

We hebben in de MKZ periode ons verder bekwaamd in het PLUIZEN van uilenballen. Wat overigens misleidend kan zijn daar het bij het pluizen niet gaat om de uil, noch om de ballen. Pluizen is vooral bedoeld om fragmenten van muizen terug te vinden die eens de uil tot maaltijd gediend hebben. En heus… wij verzamelen deze gegevens niet uit het oogpunt ons voordeel te doen bij het kiezen van de smakelijkste muis. Wij zijn enkel geïnteresseerd waar een uil welke soorten weet te verschalken.
Wij kunnen ons dan ook best voorstellen dat de achteloze lezer zijn wenkbrauwen al gefronst heeft bij het lezen over pluizen als sociale bezigheidstherapie in een lokale horeca gelegenheid.
Wij hebben daar begrip voor en om niet nog meer aanstoot te geven zijn wij voor de eerste keer VLEREN dan ook met onze groep het dorp uitgetrokken. VLEREN is een activiteit die zowel solitair als in gezelschap beoefend kan worden.
Wij hebben het groepsgewijs aangepakt. Op de fiets een uur vóór de avondschemering verzameld op de markt en vervolgens richting Bleeke heide vertrokken.
Dit gebied mag dan onvolprezen voor vogels zijn, voor vleermuizen, want daar draait het "vleren" om, mist de Bleeke heide geleidende randstructuren die vleermuizen van hun verblijfplaats tot daar brengen. Eigenlijk enkel de eiken langs de weg vormen een herkenbaar baken als vliegroute.
Vleermuizen maken immers voor hun oriëntatie, noodzakelijk gebruik van landschapselementen die in hun wereld - welke nu eenmaal gedomineerd wordt door geluiden en de echo daarvan - een 'beeld' verschaffen van de omgeving. Lijnvormige beplantingen als laanbomen hebben voor vleermuizen een functie als een duidelijk baken.
Dergelijk goed te volgen bakens gidsen de vleermuis door het landschap. Zo sterk zelfs dat ze zonder zulke structuren, bepaalde plaatsen niet of zeer weinig zullen bereiken. Op een plek als de Bleeke heide, verwacht je dan ook enkel vleermuissoorten die bij voorkeur jagen boven open gebied. Hier vooral de laatvlieger en bij niet te harde wind ook de watervleermuis. De verwachte soorten bleven daar echter uit. Wel klonk een dwergvleermuis langs de eikenlaan.
Het feit dat we de normaal onhoorbare ultrasone geluiden wel konden horen komt omdat wij batdetectoren gebruiken. Apparaten die ultrasoon geluid omzetten in een vergelijkbaar hoorbaar geluid. Door de patronen van het geluid uit de batdetector te leren kennen is het mogelijk vleermuissoorten te herkennen.
Eigenlijk geen andere inventarisatie methode dan de vogelaar die op geluid zijn broedvogels in kaart brengt. Dat doen wij nu dus ook voor vleermuizen en met succes. Naarmate de avond vorderde hebben we steeds meer vleermuizen gehoord en gezien in het licht van een zaklantaarn. Bij open akkers, weiden en heideveldjes vlogen laatvliegers.
In de lanen waren de dwergvleermuizen actief en boven het water van een van de Strijbeekse vennen vlogen enkele tientallen watervleermuizen.
Voor alle leden was in elk geval duidelijk het verschil tussen de een en de andere vleermuissoort te horen. Ook verschillen in de geluiden die ze maken bij gewoon vliegen en bij het najagen en vangen van een prooi konden na wat uitleg waarop te letten, door iedereen wel herkend worden.
Niet iedereen zal alle verschillende soorten voortaan foutloos herkennen, maar dat is een kwestie van regelmatig oefenen, en zeker geen onmogelijke opgave. Daar was iedereen het deze vrijdag over eens.
Overigens was deze avondexcursie ook voor overige zoogdierwaarnemingen een succes. Zo werden haas, konijn, platte egel, vos en ree maar even aan de lijst van drie vleermuissoorten toegevoegd.
Omdat het ook voor ons, en zeker na het middernachtelijk uur, niet geheel vanzelfsprekend meer was dat al die in omloop zijnde griezelverhalen over vleermuizen nu echt naar het rijk der fabelen verwezen moeten worden. Hebben wij - het zekere voor het onzekere nemende - alle mogelijke kwaad maar met behulp van iets drinkbaars op een terrasje bezworen.

Rita & Dick

Dwergvleermuis. Daar passen er twee van in een luciferdoosje!

Werkdag en overdracht Kerkdreef

De laatste werkdag van het winterseizoen is gebruikt om het reservaatje aan de Kerkdreef in Chaam op te knappen. Zo'n 20 vrijwilligers, waaronder enkele jeugdleden, stonden te trappelen om genoemd gebied onderhanden te nemen. Aangezien Mark en Leij vanaf heden de beheerder is mag de inrichting door de vereniging bepaald worden.

Werkzaamheden
In de praktijk houdt dit bijvoorbeeld in dat door het verplaatsen van de afrastering meer ruimte wordt gemaakt voor ruigtezones en houtwallen.
Rond de poelen zal de afrastering worden verwijderd zodat de in te scharen koeien van landbouwer Fran Geerts ervoor zullen zorgen dat de oevers vrij blijven van wilgen-opslag en dat zodoende wellicht een goede gelegenheid ontstaat voor huiszwaluwen om hun nestmateriaal (leem en modder) te verzamelen. Een van de twee aanwezige poelen is al aangepakt, in het volgende werkseizoen moet de tweede eraan geloven.

In het kader van het project nestgelegenheid werden in het gebied een steenuilen- en een torenvalkkast geplaatst. Ook werden en kastjes voor mezen, ringmussen, vleermuizen en solitaire bijen opgehangen.

Overdracht beheer
De koffiepauze werd benut voor de officiële overdracht van het gebied door Natuurmonumenten aan Mark en Leij. Zowel de vertegenwoordiger van Natuurmonumenten, Hans Hofland als Mark en Leij-voorzitter Johan Schaerlaeckens lieten blijken bijzonder in hun nopjes te zijn met deze regeling en spraken hun tevredenheid uit over de goede en plezierige samenwerking tussen beide verenigingen.
Als officiële conservator werd Hans Oomen aangesteld die zo trots als een pauw de identificatiekaart uit handen van Hans Hofland ontving
De werkdag werd met soep en stokbrood afgesloten.

Namens Mark en Leij worden alle werkers en de cateringploeg bestaande uit Elly Cornelissen en Hans Oomen bedankt voor hun inspanningen.
We zullen als het nodig is zeker weer een beroep durven doen op de werkploeg voor tussentijdse akkefietjes. Met de officiële werkdagen gaan we in het najaar weer van start.

Frank Degenaar

Werkdag 't Zand

Het is al weer enige weken geleden, maar zelfs deze week heb ik nog complimenten ontvangen over de leuke heideterreintjes in bosgebied 't Zand. En juist op deze terreintjes hebben de werkgroep en de jeugdgroep van Mark en Leij de handen letterlijk uit de mouwen gestoken.

Open heideterreinen
De kleine heideterreintjes op 't Zand dreigden 'vol te lopen': de opslag van met name berk, eik en grove den komt over het hele terrein op. De heide is niet meer mooi zichtbaar en gaat achteruit. Ook zijn de oorspronkelijke weidsheid (als afwisseling op de dichte bossen) en de hoogteverschillen minder goed zichtbaar.
Dat vele handen licht werk maken is waar. Met een grote variatie aan gereedschappen werd de opslag verwijderd en het snoeihout in hopen in het bos verwerkt. Onder luid gejuich werden zelfs enkele grote bomen geveld.
Het resultaat mag er zijn: fraaie, open heideterreinen met hier en daar een oude vliegden of een solitaire eik. De complimenten geef ik hierbij door aan de noeste werkers!

Gevarieerd natuurgebied
De werkzaamheden zijn noodzakelijk voor een gevarieerd natuurgebied, maar vaak te arbeidsintensief en te specialistisch om gemakkelijk uit te kunnen besteden. Het werk blijft dan in de praktijk liggen en het gebied gaat achteruit (wordt monotoon, veel van hetzelfde).
Juist door de inzet van de vele vrijwilligers van Mark en Leij kan dit noodzakelijke werk worden gedaan en zal iedere deelnemer trots zijn op het resultaat.

Na het harde slepen, hakken en zagen smaakte de chocomel, koffie en soep van de Mark en Leij catering uitstekend.

Genoeg werk
Inmiddels heb ik met Frank Degenaar afgesproken om in het najaar weer enkele dagen aan de slag te gaan. Dat kan op 't Zand zijn, maar ook op andere locaties (bosperceel Heistraat, Bels Lijntje, bosperceeltje Chaamseweg) is nog genoeg werk te doen.

Inventariseren
Overigens heb ik ook aan de werkgroepen van Mark en Leij gevraagd om op 't Zand de fauna te inventariseren. Het is belangrijk om te weten wat de invloed van het open maken van een heideterrein, het laten staan/liggen van dood hout en het ontwikkelen van brede bosranden voor effecten heeft op (het voorkomen van) bijvoorbeeld vogels en vlinders.

Frans van Zijderveld
gemeente Alphen-Chaam

Werkdag Zundert

Op verzoek van Charles Brosens, bij de meesten allicht bekend van het uitstekende cabaret op onze jaarvergadering maar tevens beheerder van vogelopvangcentrum de Akster, is door Mark en Leij op zaterdag 10 maart een werkploeg naar het Zundertse uitgezonden.

Voor het plaatsen van speciale gaas rond nieuwe kooien in het vogelasiel was ondersteuning nodig die door Mark en Leij met graagte werd geleverd.
Een team van 7 werkers met uiteenlopende specialismen uit het werkdagenbestand bleek snel opgetrommeld. Samen met leden van andere natuurverenigingen werden de handen uit de mouwen gestoken en werd in korte tijd een hoop werk verricht.

Stichting
"Vogelrevalidatiecentrum Zundert"
Luitertweg 36, 4882 TD Zundert
Tel + Fax 076-5974165
Postbank: 4331012 Rabobank: 16.05.87.743

Bij lenteachtige temperaturen (de eerste tjiffaffen lieten zich horen) werd in uitstekende samenwerking volop bijgekletst en vloog de ochtend voorbij.
Ook nu werd met koffie en soep de werkdag passend afgesloten. Tevens kreeg Charles de toezegging dat ook in de toekomst op Mark en Leij mag worden gerekend.

Frank Degenaar

Dagvlinders vroeger en nu

Vroeger…vroeger , toen zaten er nog vlinders! Iedereen heeft wel eens deze uitspraak gehoord, of kan het zich allemaal nog levendig voorstellen. Meestal worden dan herinneringen aangehaald van grote aantallen vlinders die vroeger bloemrijke weilanden en wegbermen bevolkten.

Men hoeft geen ervaren vlinderkenner te zijn om vast te stellen dat het inderdaad met het huidige vlinderbestand eerder pover is gesteld. Grote aantallen vlinders zijn momenteel eerder uitzondering dan regel.

Aantallen van vroeger met deze van nu vergelijken is helaas onmogelijk, maar we kunnen wel de soorten die vroeger onze streken bevolkten vergelijken met ons huidig vlinderbestand.

Een prachtig hulpmiddel is hierbij het werk van Dr. Heylaerts. Deze dokter uit Breda hield zich in het midden van de 19de eeuw zeer intensief bezig met vlinders, en gelukkig heeft hij zijn bevindingen ook gepubliceerd. Er dient op gewezen dat Dr. Heylaerts, gezien de beperkingen van die tijd, enkel in de nabijheid van Breda aktief was. De verplaatsingen gebeurden destijds nog met paard en/of koets! Ter illustratie van de tijdsgeest wil ik u laten genieten van volgende tekst:

Ver afgelegen, onbekende landstreken hebben vooral voor den natuuronderzoeker steeds buitengewone aantrekkelijkheid gehad. Zijne verbeelding bevolkt die oorden met allerlei vreemdsoortige, nooit geziene schepselen en stelt zich van het onderzoek zulker gewesten allerlei schoons voor.

koninginnenpage

Tot zover de inleiding van een artikel dat Heyelaerts publiceert in 1870 over een uitstap naar…de Peel!

De lijst die nu volgt is de nederlandse vertaling van de oorspronkelijk franse. Gemakkelijkheidshalve heb ik de nederlandse soortnaam vermeld. Tussen haakjes staat de latijnse naam.

De plaatsnamen zijn ook aan de huidige schrijfwijze aangepast. Dezelfde nummering is behouden en de soorten die niet meer in onze streek voorkomen zijn onderlijnd.

De lijst van Dr. F. J. M. Heylaerts:

1. **Koninginnepage** (Papilio machaon): overal tamelijk gewoon.
2. Groot geaderd witje (Aporia crartaegi): tamelijk zeldzaam.
3. **Groot koolwitje** (Pieris brassicae): zeer algemeen.
4. **Klein koolwitje** (Pieris rapae): zeer algemeen.
5. **Klein geaderd witje (**Pieris napi): zeer algemeen.
6. Residawitje (Pontia daplidice): zeer zeldzaam, de eerste generatie soms in aantal in juli.
7. **Oranjetip** (Anthocaris cardamines): zeer gewoon in de lente.
8. **Gele luzernevlinder** (Colias hyale): zeer gewoon, vooral de tweede generatie.
9. **Oranje luzernevlinder** (Colias croceus): tamelijk gewoon in augustus en september .
10. **Citroenvlinder** (Gonepteryx rhamni): zeer algemeen, vooral in de herfst.
11. **Sleedoornpage** (Thecla betulae): tamelijk zeldzaam, door mij gevonden in het Liesbos.
12. **Bruine eikenpage** (Nordmannia ilicis): zeer algemeen in eikenopslag in juli.
13. **Pruimepage** (Strymonidia pruni): zeer zeldzaam in het Liesbos.
14. **Eikepage** (Quercusia quercus): tamelijk gewoon op jonge eiken.
15. **Groentje** (Callophrys rubi): overal zeer algemeen.
16. **Bruine Vuurvlinder** (Heodes

tityrus): overal zeer algemeen.

17. **Kleine vuurvlinder** (Lycaena phlaeas): zeer algemeen.
18. **Heideblauwtje** (Plebejus argus): zeer gewoon op onze heiden.
19. **Veenbesblauwtje** (Vacciniina optilete): zeer zeldzaam op de Galderse heide, bij het Mastbos, in een moerassig terrein.
20. **Bruin blauwtje** (Aricia agestis): zeer gewoon.
21. **Icarusblauwtje** (Polyommatus iocarus): zeer gewoon.
22. **Boomblauwtje** (Celastrina argiolus): tamelijk gewoon, vooral in houtopslag dat omgeven is door heide, in het Mastbos enz.
23. **Klaverblauwtje** (Cyaniris semiargus): tamelijk gewoon.
24. **Gentiaanblauwtje** (Maculinea alcon): tamelijk zeldzaam op de Galderse heide in juli.
25. **Thymblauwtje** (Maculinea arion): zeer zeldzaam op de vestingen in augustus(3 XX op 2 augustus 1865 ;de enige die ik gevonden heb.
26. **Kleine Ijsvogelvlinder** (Ladoga camilla): zeer zeldzaam in het Liesbos. Op 15. 08. 1856 een keer in aantal gevonden.
27. **Gehakkelde aurelia** (Polygonia c-album): vooral in de herfst tamelijk zeldzaam in onze tuinen.
28. **Grote Vos** (Nymphalis polychloros): zeer algemeen.
29. **Kleine Vos** (Aglais urticae): zeer algemeen.
30. **Dagpauwoog** (Inachis io): zeer algemeen.
31. **Rouwmantel** (Nymphalis antiopa): tamelijk zeldzaam in augustus op wilgen langs rivieroevers, waarop ik ook de rupsen aantrof.
32. **Atalanta** (Vanessa atalanta): zeer algemeen.
33. **Distelvlinder** (Cynthia cardui): tamelijk gewoon.
34. **Moerasparelmoervlinder** (Euphydryas aurinia): zeer zeldzaam in het Ulvenhoutse bos in mei.
35. **Veldparelmoervlinder** (Melitaea cinxia): overal zeer algemeen.
36. Bosparelmoervlinder (Mellicta athalia): zeer gewoon, vooral in het Liesbos in juni.
37. **Woudparelmoervlinder** (Melitaea diamina): tamelijk zeldzaam in het Mastbos, in aantal gevonden bij Bavel.
38. **Zilveren maan** (Clossiana selene): zeer algemeen in twee generaties.
39. **Zilveren vlek** (Clossiana euphrosyne): tamelijk gewoon in het Liesbos.
40. **Akkerparelmoervlinder** (Clossiana dia): zeer zeldzaam in het Liesbsos in juni.
41. **Kleine parelmoervlinder** (Issoria lathonia): zeer algemeen.
42. **Grote parelmoervlinder** (Mesoacidalia aglaja): tamelijk gewoon.
43. **Duinparelmoervlinder** (Fabriciana niobe): tamelijk zeldzaam op de Galderse heide langs de kant van het Mastbos.
44. **Adippevlinder** (Fabriciana adippe): zeer zeldzaam op 15 juli 1866 te Teteringen.

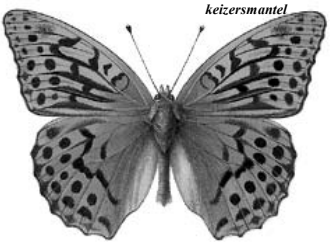
keizersmantel

45. **Keizersmantel** (Argynnis paphia): Niet zo algemeen. In het Liesbos in aantal gevonden op 29 juli 1854.
46. **Dambordje** (Melanargia galathea): weinig talrijk in het Liesbos en het Ulvenhoutse bos eind juli.
47. **Heivlinder** (Hipparchia semele): zeer algemeen op onze heiden.
48. **Kleine heivlinder** (Hipparchia statilinus): zeer zeldzaam op de Galderse heide bij het Mastbos.
49. **Argusvlinder** (Lasiommata megera): zeer algemeen.
50. **Bont zandoogje** (Pararge aegeria): zeer algemeen.
51. **Rotsvlinder** (Lasiommata maera): Ik vond enkele exemplaren van deze soort op een heide bij Rijsbergen op 29 juli 1866, de soort scheen zeer zeldzaam en zeer lokaal.
52. **Bruin zandoogje** (Maniola jurtina): zeer algemeen.
53. **Oranje zandoogje** (Pyronia tithonus): zeer algemeen.
54. **Koevinkje** (Aphantopus hyperanthus): zeer algemeen.
55. **Tweekleurig hooibeestje** (Coenonympha arcania): zeer zeldzaam op de Galderse heide op 2 juli 1866.
56. **Hooibeestje** (Coenonympha pamphilus): zeer algemeen.
57. **Veenhooibeestje** (Coenonympha tullia): zeer algemeen op de Galderse heide. Zeer variabele soort.
58. **Kaasjeskruiddikkopje** (Carcharodes alceae): tamelijk zeldzaam in twee generaties.
59. **Aardbeivlinder** (Pyrgus malvae): tamelijk gewoon.
60. **Bruin dikkopje** (Erynnis tages): zeer gewoon in mei op de vestingen, zeldzamer in juli en augustus.
61. **Geelsprietdikkopje** (Thymelicus sylvestris): zeer algemeen in juli.
62. **Zwartsprietdikkopje** (Thymelicus lineola): zeer algemeen in juli.
63. **Groot dikkopje** (Ochlodes venata): zeer algemeen.
64. **Kommavlinder** (Hesperia com-

ma): tamelijk zeldzaam in juli en augustus.

65Bont dikkopje (Carterocephalus palaemon): zeer vermaard in onze streken, vooral zeer gewoon in het Liesbos in mei.

Een lijst met soorten die tot de verbeelding spreekt, maar met een beangstigende realiteit! Slechts 37 van de 65 soorten komen nu nog in onze streken voor. Sommigen daarvan zijn de laatste jaren niet meer gezien, en het is lang niet zeker dat deze soorten momenteel hier nog voorkomen. Ik denk hier vooral aan het Veenhooibeestje en de Kommavlinder. Zeer lokaal en bedreigd is het Gentiaanblauwtje. Heivlinder en Heideblauwtje treffen we alleen nog aan in enkele typische biotopen. En de zo gewone Kleine Vos is de laatste jaren nog amper gezien. Argusvlinder, Hooibeestje en Kleine vuurvlinder zijn typische soorten

tweekleurig hooibeestje

van grazige wegbermen. Maar de geschikte wegbermen worden steeds zeldzamer. Het gaat dus helemaal niet zo goed met onze vlinders. En niet enkel soorten die Heylaerts destijds als zeldzaam bestempelde zijn verdwenen, ook soorten die in zijn tijd algemeen en talrijk waren zijn nu hier uitgestorven. Sommige daarvan komen zelfs niet meer of nog nauwelijks voor in Nederland. Vetjes gedrukt zijn ook de trekvlinders en zwervers, die lang niet ieder jaar, en sommigen slechts per toeval , onze streek bereiken, zoals de Rouwmantel en de Kleine parelmoervlinder.

grote vos

Zonder overdrijven kunnen we stellen dat vrijwel alle soorten die aan een bepaald natuurlijk biotoop gebonden zijn, op een of andere manier bedreigd zijn. Na zowat 150 jaar is ons Kempisch vlinderbestand dus met ongeveer de helft verminderd!

Is er dan niets positiefs, zijn er geen soorten die Heylaerts destijds niet gevonden heeft, en daarna toch aangetroffen werden? Inderdaad, we hebben het Pimpernelblauwtje, dat tot in de jaren 1950 in de Markvallei voorkwam, maar dat ondertussen ook verdwenen is. En dan hebben we ook nog het Landkaartje, een soort die zich enkele tientallen jaren geleden sterk noordwaarts heeft verspreid. Met als voedselplant de brandnetel is het Landkaartje een typische kultuurvolger. Ik hoop dat ons huidig vlinderbestand niet verder aftakelt tot alleen nog wat 'kultuurvolgers' overblijven…

Literatuur:
Heylaerts, F. J. M (1870): Les Macrolépidoptères des environs de Bréda. Tijdschrift voor Entomologie 13: 142-157.

Alex Riemis, Rerum Novarumlaan 41 Turnhout.

Van de Vogel-werkgroep

Op 5 april hebben de leden van de vogelwerkgroep de voortgang van de werkgroep besproken en excursies voor de rest van dit jaar gepland. De excursies blijven voorlopig beperkt tot een wandeling in het Mark & Leij-gebied, elke vierde zondag van de maand.
Bij mooi weer plannen we nog een avond wandeling en in de wintertijd willen we ook actief blijven met ondermeer een dialezing en een Zeeland excursie.

Verder zal tijdens de zomerperiode elke woensdagavond tussen 19:30 en 20:30 uur een vogelkenner aanwezig zijn op de Bleeke Heide, zodat iedereen (ook Mark & Leijers die geen lid zijn van de Vogelwerkgroep) dit prachtige vogelgebied en onze vogelwerkgroep kunnen leren kennen.
We kunnen nog best een aantal leden gebruiken, dus u bent in beide gevallen van harte welkom!

Sylvia van Nes

Vossenlintworm

Gedurende de laatste 15 jaar is de vos in Vlaanderen en Zuid-Nederland toegenomen, zodat je wat meer kans hebt dit prachtige roofdier in de vrije natuur tegen te komen. Net als alle dieren, inclusief de mens, is de vos een gastheer voor tal van pathogene organismen, zoals virussen, bacteriën en wormen. Vele van deze soorten zijn soortspecifiek, maar een aantal kunnen overgedragen worden naar andere diersoorten en dus ook naar de mens en zijn huisdieren.

Lintworm
Eén van die pathogene organismen is de kleine lintworm, Echinococcus multilocularis, of de zogenaamde vossenlintworm.
Het is een kleine lintworm die alleen voorkomt op het noordelijk halfrond. Bekende besmette gebieden in Europa zijn onder andere Zuid-België, Luxemburg, Frankrijk en Zwitserland.
Tot voor kort waren er geen gegevens bekend voor Vlaanderen, maar recentelijk onderzoek op 100 kadavers heeft uitgewezen dat ook in het noorden van de provincie Antwerpen, met name Kalmthout, Wuustwezel en vermoedelijk ook Essen, de Vossenlintworm voorkomt.
Reden genoeg om in de grensstreek voorzichtig te zijn.

Besmettingsgevaar voor de mens
Het gevaar bestaat dat de mens eitjes van deze lintworm opneemt door direct contact met dode of levende vossen of hun hol, of door het eten van ongewassen bosvruchten en groenten.
Hoewel de mens geen geschikte gastheer is, kan zich, net als bij knaagdieren een larvale cyste ontwikkelen in de lever of andere organen, waardoor deze niet meer normaal functioneren en er ziekteverschijnselen optreden. De medische behandeling bestaat uit chemotherapie en chirurgie, maar deze is niet altijd succesvol waardoor er een hoog risico is op dodelijke afloop. Daarom is "Voorkomen beter dan genezen".

Enkele adviezen:
- voorkom contact met vossen, zowel dode als levende;
- raak geen uitwerpselen van vossen aan;
- blijf uit de buurt van vossenholen;
- eet géén ongewassen bosvruchten die lager dan 75 cm boven de grond groeien;
- spoel rauwe groenten af voor het gebruik;
- ontworm honden, die vaak in de vrije natuur vertoeven, regelmatig.

Nawoord
In Nederland is welgeteld een persoon besmet geraakt met deze lintworm. Bovendien was deze persoon afkomstig uit het buitenland. Het is dus onzeker dat de besmetting in Nederland heeft plaatsgevonden.
Al met al dus geen reden tot paniek, wel tot voorzichtigheid.

Spoor-zoekertjes

In deze rubriek "Spoorzoekertjes" kunnen de leden van onze vereniging gratis een advertentie of oproep plaatsen voor allerlei zaken die iets met de natuur te maken hebben.
Hebt u belangstelling, neem dan contact op met de redactie, John van Raak, ☎ 0161-491803.

Paddestoelencursus in Baarle-Hertog

Natuurvereniging Mark en Leij organiseert in samenwerking met NME DE WIELEWAAL een paddestoelencursus voor beginners in Baarle-Hertog. Lesgever is dhr. Hans Vermeulen, auteur van "Paddestoelen, schimmels en slijmzwammen in Vlaanderen".
De lesavonden zijn gepland op 27 september en 11 oktober om 19.30 in het Kultureel Centrum van Baarle-Hertog.

De wandelingen gaan door op 6 oktober en 20 oktober van 14 - 17 uur. De eerste wandeling aan het Bels Lijntje / Weelde-Statie. De tweede wandeling moeten we nog bekijken. Bijdrage van deelnemers die lid zijn van Mark en Leij of van de Wielewaal Hfl 25,- (BEF 450). Overige deelnemers Hfl 40,- (BEF 750).
Minimum 12, maximum 20 deelnemers.

sinds 1865 een begrip
Hotel-Café-Restaurant

Bellevue

Dorpsstraat 27, 4861AA Chaam

In deze Nieuwsbrief:

Jaar van de vrijwilliger	1
Vrijwilligers zijn onmisbaar	2
“mee anderen”	3
Overleg met gemeente Alphen-Chaam	4
SBB en Mark en Leij: nieuwe start?	6
Nieuwsbrief	7
Gierzwaluwen	7
Boomfeestdag 2001	8
Het Chaams Hoen	9
De kerkuil in 2000	10
Jaarvergadering Mark en Leij	10
Excursie Polder Malta	11
Gegrond	11
Compliment	11
Waarnemingen in de mail	11
Waarnemingen in de streek	12
Terugblik: wandelen in de Pannenhoef	18
Terugblik: wandelen op de Cartierheide	19
Terugblik: dialezing hommels en bijen	19
Van de kikkers en de kwakbollen	20
Van de Zoogdierwerkgroep	21
Werkdag Kerkdreef	22
Werkdag ‘t Zand	23
Werkdag Zundert	23
Dagvlinders vroeger en nu	24
Van de Vogelwerkgroep	26
Vossenlintworm	27
Spoorzoekertjes	27

NATUURVERENIGING MARK EN LEIJ

De natuurvereniging streeft de volgende doelstellingen na:

- **Het beschermen, versterken en uitbreiden van de natuur- en cultuurhistorische waarden van het landschap in en rond het gebied van de gemeenten Alphen-Chaam en Baarle, in de ruimste betekenis.**
- **Het beschermen en verbeteren van de leefomgeving in dit gebied voor mensen, flora en fauna en het historisch erfgoed.**
- **Het vergroten van de kennis van de natuur- en landschapswaarden in dit gebied en het verbreiden van deze waarden en kennis onder een zo breed mogelijke bevolking.**

individueel lidmaatschap:	f 25,- per jaar.
gezinslidmaatschap:	f 35,- per jaar.
lidmaatschap Jeugdgroep:	f 12,50 per jaar.

Aanmelding telefonisch of schriftelijk bij het secretariaat.

voorzitter:	Johan Schaerlaeckens, Chaam
secretaris:	Ine Geerts-Hoogkamer, Chaam
penningmeester:	Elly Cornelissen, Chaam
secretariaat:	Postbus 24, 4860 AA, Chaam Grazenseweg 8, 4856 BB, Chaam tel. 0161-491480

Bankrekening 10.46.68.296, Rabobank Chaam, ten name van Natuurvereniging Mark en Leij.

COLOFON

De "Mark & Leij Nieuwsbrief" is het verenigingsblad van de natuurvereniging Mark en Leij, en verschijnt 4 maal per jaar. Overname van artikelen is enkel toegestaan na toestemming van de redactie.

oplage:	520 exemplaren
redactie:	John van Raak, Johan Schaerlaeckens Guus Degenaar en Ghislaine Mermans
reproductie:	Copy-Net Breda B.V.